

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Martin Kukuczka

**Zapojování dětských vojáků do vnitrostátních ozbrojených
konfliktů**

Diplomová práce

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Zapojování dětských vojáků do vnitrostátních ozbrojených konfliktů“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 106 403 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne:

.....

podpis

Děkuji panu prof. JUDr. Daliboru Jílkovi, CSc., vedoucímu této diplomové práce, za cenné rady a připomínky.

Seznam zkratek

MHP – Mezinárodní humanitární právo

OSN – Organizace spojených národů

ICTY – (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia) - Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

ICC – (International Criminal Court) - Mezinárodní trestní tribunál

ICRC – (International Committee of the Red Cross) - Mezinárodní výbor Červeného kříže

CRC – (Convention on the Rights of the Child) - Úmluva o právech dítěte

LRA – (Lord's Resistance Army) - Boží armáda odporu

JRF – Jednotná revoluční fronta

UNICEF – (United Nations International Children's Emergency Fund) - Dětský fond Organizace spojených národů

SCSL – (Special Court for Sierra Leone) - Speciální soudní tribunál pro Sierru Leone

Obsah

1. Úvod	6
2. Základní pojmy	8
2.1 Vnitrostátní ozbrojené konflikty a problém nevládních ozbrojených skupin	8
2.2 Zapojení osob do ozbrojeného konfliktu z pohledu MHP	12
2.2.1 Kombatanti	12
2.2.2 Nekombatanti	13
2.2.3 Civilní osoby	13
2.2.4 Přímá účast na nepřátelských akcích	14
2.2.5 Postavení dětských vojáků v MHP	14
3. Praktické aspekty zapojování dětských vojáků	19
3.1 Sociálněkulturní pozadí spojené se zapojováním dětských vojáků.....	19
3.1.1 Historický vývoj zapojování dětských vojáků	19
3.1.2 Statistiky zapojování dětských vojáků v současnosti	21
3.1.3 Otázka odpovědnosti nevládních ozbrojených skupin za porušení norem MHP	23
3.1.4 Geografickosociologické pozadí	26
3.1.5 Formy zapojení do ozbrojených skupin	28
3.2 Praktická ochrana dětských vojáků v současnosti	30
3.2.1 Ochrana poskytovaná mezinárodními organizacemi	30
3.2.2 Doprovodné předpisy tzv. „soft law“	32
4. Rozhodovací praxe ve věci ochrany dětských vojáků	36
4.1 No.SCSL-04-14-T (Prosecutor v. Moinina Fofana, Allieu Kodewa)	37
4.2 ICC-01/04-01/06 (Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo).....	38
4.3 ICC-01/04-02/06 (Prosecutor v. Bosco Ntaganda)	39
4.4 IT-94-1-A (Prosecutor v. Duško Tadić).....	41
5. Závěry a zodpovězení výzkumných otázek	44
5.1.1.....	44
5.1.2.....	45
5.2.....	46
5.3.....	46
6. Seznam použitých zdrojů	48

1. Úvod

Problematika dětských vojáků je ve smyslu úpravy mezinárodního práva poměrně mladým fenoménem. Ačkoli praxe využívání dětských vojáků je stará jako válečnictví samo, náležitá právní pozornosti se dočkala až v průběhu 20. století s rozvojem ochrany lidských práv. Vzhledem k vývoji konfliktů ve druhé polovině 20. století se konkrétně problematika dětských vojáků stala velmi obtížně řešitelným problémem. Problémy v této oblasti nečiní pouze většinový přechod ke „gerilové“ formě války, nýbrž i samotná úprava MHP, která je vystavěna na striktních pravidlech pro odlišování osob, jež mohou být legitimním cílem v boji. Dětské vojáky se ve válečných konfliktech často dostávají do situací, kdy balancují na pomyslné „hraně nože“ mezi jejich klasifikací jako kombatanty, nebo naopak jako civilní osoby. Jedním z důkazů o komplikovanosti celé problematiky je poměrně úzký okruh literatury, která se ochranou dětských vojáků podrobně zabývá. Tématu bylo věnováno mnoho odborných publikací, nicméně jen hrstka z nich jej zabírá v širším měřítku. Partikulární povaha zdrojů je dle mého názoru jedním z důvodů, proč je toto téma stále obestřeno řadou otázek, které postrádají důkladnější vysvětlení. Právní úprava a její doplňující literatura jednoduše nemohou poskytnout dostatečný informační základ. Jedním z cílů práce je tudíž sjednotit na vědecké úrovni dosud známé poznatky. Ochrana dětských vojáků je jednou z klíčových lidskoprávních otázek. V současné době je tisíce dětí rekrutováno a užíváno v ozbrojených konfliktech po celém světě. Dívky a chlapci jsou ve velkém rozsahu vystavováni formám psychického i fyzického vykořisťování, a to během jednoho z nejcitlivějších období jejich vývoje. Ačkoli se statisticky v posledních letech situace lepší, stále jsou tímto způsobem porušována práva dětí v neúnosném měřítku.¹

Účelem této práce bude v co nejširší míře objasnit aspekty spojené se zapojováním dětských vojáků do vnitrostátních konfliktů. Na vývoj povahy a četnosti zapojení má vliv mnoho faktorů, které je nutné analyzovat. Jejich pochopení je klíčové pro současné i budoucí efektivní řešení problému. Podstatnou částí je právní specifikace jednotlivých pojmů. V této oblasti naráží problematika zapojování dětských vojáků do ozbrojených konfliktů na řadu nejasností. Pro kvalitní a především účelné pochopení problematiky je potřeba podrobně popsat výklad pojmů dle platné právní úpravy MHP. Nejde však pouze o výklad, nýbrž i o přiblížení samotné ochrany poskytované normami MHP. I přestože se jedná o primární záběr práce, právní úprava není sama o sobě dostatečným zdrojem. Téma se dotýká mnoha

¹ United Nations Children's Fund. *Children recruited by armed forces* [online]. Unicef.org, 8.května 2020 [cit. 15. října 2021]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/protection/children-recruited-by-armed-forces>.

neprávních věd, jako jsou psychologie, historie, analytika či sociologie. I když je tedy primárním obsahem právní rozbor, některé části budou zaměřeny na vysvětlení aspektů, které sice nejsou předmětem právní vědy, nicméně jsou klíčové k pochopení jejího vývoje. Praktická část práce se zaměří právě na výše popsanou problematiku. Obsahem poslední části bude rozhodovací praxe mezinárodních soudních tribunálů. Revize odůvodnění několika rozhodnutí dokreslí teoretickou nauku popsanou v předchozích okruzích práce a zároveň nastíní aplikační rámec sekundárních norem mezinárodního práva.

Východiskem práce bude odpověď na 3 klíčové otázky. První otázka se dělí na dvě podotázky. První podotázkou bude, zda je současná mezinárodněprávní úprava dostatečně rozsáhlá, aby pokryla dostatečně problematiku zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Druhá podotázka se zaměří na praktickou aplikaci těchto norem v prostředí vnitrostátních konfliktů. Zní tedy, zda současná mezinárodněprávní úprava poskytuje účinnou ochranu dětí zapojených do vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Druhá otázka bude směřovat na úpravu mezinárodního práva trestního. Kromě zákazu stanoveného úpravou MHP je rovněž podstatný sankční mechanismus pro případ porušení těchto norem. Pro primární pravidla mezinárodního práva (v tomto případě normy MHP) musí existovat odpovídající sekundární pravidla vedoucí subjekty k odpovědnosti. Otázkou tedy je, zda úprava mezinárodního práva trestního postihuje všechny způsoby protiprávního zapojení dětí do vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Třetí otázkou bude zkoumána soudobá praxe. Otázka zní, zda je v současné době problém dětských vojáků na mezinárodní úrovni v praxi uspokojivě vyřešen.

2. Základní pojmy

Nejprve je nutné důkladně vymezit pojmy, v jejichž rámci se bude téma pohybovat. Právním ozbrojeného konfliktu, jinak také označovaného *ius in bello*, se zabývá MHP. Podle nauky MHP můžeme ozbrojené konflikty dělit dle oblastí jejich působení na mezinárodní ozbrojené konflikty (international armed conflicts), kdy proti sobě stojí dva nebo více států a vnitrostátní ozbrojené konflikty (non-international armed conflicts). V případě druhé kategorie stojí proti sobě vládní a nevládní síly (governmental and non-governmental armed groups), popřípadě jde pouze o střety mezi nevládními ozbrojenými skupinami.² Vzhledem k tématu práce je nutné zaměřit se na vnitrostátní ozbrojený konflikt, a to do detailu. Klíčovým bude vymezení pojmu zapojení osoby do ozbrojeného konfliktu a v souvislosti s ním rozčlenění těchto osob na základě příslušné právní úpravy MHP. S otázkou osob zapojených do ozbrojených konfliktů dále souvisí samotná definice dětských vojáků, včetně jejich zařazení do kategorií osob účastnících se ozbrojeného konfliktu, a specifikace ochrany, která je jim v MHP poskytována.

2.1 Vnitrostátní ozbrojené konflikty a problém nevládních ozbrojených skupin

Základním předpokladem pro rozbor tématu práce je zaměřit se konkrétně na typ konfliktů, které ve světě zahrnují největší část zapojení dětských vojáků. Z nadpisu kapitoly vyplývá, že těmi jsou vnitrostátní ozbrojené konflikty. Z pravidelné zprávy Úřadu Zvláštního zástupce Generálního tajemníka OSN pro děti a ozbrojené konflikty za rok 2020 lze zjistit, že 8 521 dětí bylo prokazatelně za tento rok přímo zapojeno do ozbrojených konfliktů. Podle téže zprávy jsou hlavními zeměpisnými ohnisky problému Demokratická republika Kongo, Somálsko, Sýrie a Jemen.³ Zapojení dětí především do vnitrostátních konfliktů má prosté opodstatnění. Tím je jejich účast především v rámci nevládních ozbrojených skupin (povstaleckých hnutí), které se vyskytují pouze ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech. Tyto skupiny mají pro využívání dětských vojáků rozličné snadno odvoditelné důvody.

² How is the Term „Armed Conflict“ Defined in International Humanitarian Law? [online]. ICRC.org, Říjen 2008 [cit. 21. října 2020]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.

³ United Nations General Assembly Security Council. Children and armed conflict - 6. may 2021 report of the Secretary-General [online]. Secretary-General United Nations Security Council, 2021. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2021/437&Lang=E&Area=UNDOC.

Zaměříme-li se na vysvětlení pojmu vnitrostátní ozbrojený konflikt, můžeme jej, vycházející z norem mezinárodního práva veřejného, definovat jako ozbrojený konflikt, který se odehrává v rámci hranic státu, a to mezi vládními jednotkami a organizovanými ozbrojenými skupinami, popřípadě mezi více takovými skupinami.⁴ Společný článek 3 Ženevských úmluv stanovuje pravidla, jimiž se musí řídit obě strany konfliktu, který nemá mezinárodní ráz a který se odehrává na území některé smluvní strany. K úpravě tohoto ustanovení se práce ještě vrátí v otázce odpovědnosti nevládních ozbrojených skupin. Z pohledu vymezení vnitrostátního ozbrojeného konfliktu je však podstatné, že se ustanovení nijak nevyslovuje k podmínkám své aplikovatelnosti a nijak pojem vnitřního ozbrojeného konfliktu nedefinuje. Vzniká tak otázka, jak odlišit vnitřní ozbrojený konflikt od jiných násilností, bouří či nepokojů, které nepředstavují ozbrojený konflikt. Na otázku se vyskytly v právní teorii různé názory. V roce 1996 se k pojmu vnitřního ozbrojeného konfliktu vyjádřil ICTY v případě Tadić. Odvolací komora za vnitřní ozbrojený konflikt označila dlouhodobé ozbrojené násilí mezi vládními jednotkami a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř státu.⁵ Mimo jiné i z odůvodnění tohoto judikátu je jasné, že s prostředím vnitrostátních konfliktů jsou úzce spojeny ozbrojené skupiny.

Je nutné zabývat se otázkou, jaké normy lze na vnitrostátní nábor uplatnit. Je rovněž nutné zaměřit se na normy týkající se primární problematiky práce, kterou je zapojování dětských vojáků. Práce se bude zabývat několika prameny práva MHP. První a nejdůležitější jsou čtyři Ženevské úmluvy a jejich Dodatkové protokoly. Pravidla určená v čl. 3 společného pro všechny Ženevské úmluvy společně s úpravou II. Dodatkového protokolu k těmto úmluvám jsou rámcem pro regulaci vnitrostátních ozbrojených konfliktů. V právním režimu zmiňovaného v čl. 3 je aplikace MHP v zásadě totožná jak pro ozbrojené konflikty vnitrostátního charakteru, tak pro konflikty mezinárodní.⁶ Zmiňovaný II. Dodatkový protokol byl přijat v reakci na měnící se situaci, týkající se mimo jiné zapojování dětských vojáků.⁷ Na zmíněné normy odkazují rovněž statuta speciálních soudních tribunálů pro válečné zločiny v Sierra Leone, bývalé Jugoslávii a Kongu. V oblasti mezinárodního práva trestního je pro účely práce primárním pramenem Římský statut ICC. Konkrétně je z hlediska

⁴ Aktuální znění: sdělení č. 84/2009 Sb. m.s. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního soudního dvora, čl. 8 odst. 2 písm. f)

⁵ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2007, 230 s., s. 24

⁶ CULLEN, Anthony. *The Concept of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law* Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 212 s., s. 26

⁷ Tamtéž s. 62—63

aplikovatelnosti v rámci vnitrostátních konfliktů podstatný čl. 8 odst. 2 písm. f). Ten kromě již zmiňované definice vnitrostátního ozbrojeného konfliktu zahrnuje aplikační rámec pro ustanovení písmene e), kterým jsou právě vnitrostátní ozbrojené konflikty a jež zakazuje nábor dětí, které nedosáhly věku 15 let do ozbrojených sil.⁸

Z hlediska ochrany práv dětí je klíčovou Úmluva o právech dítěte z 20. listopadu 1989. Ačkoli není specificky zaměřena na žádný z druhů ozbrojených konfliktů, stanoví v čl. 38 odst. 1 následující: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.*“⁹ Úmluva navazuje na všechna pravidla *ius in bello* týkajících se dětí.

Jedním ze specifíků vnitrostátních konfliktů je mj. výhradní účast nevládních ozbrojených skupin (non-governmental armed groups). Vývoj druhé poloviny 20. století až do dnešních dnů se ukázal jako období stále častěji se vyskytujících takzvaných „gerilových konfliktů“. Ozbrojená střetnutí se přenesla dovnitř státních útvarů, tedy do prostředí, kde bojují vládní síly s různými nevládními ozbrojenými skupinami. Tomuto vývoji se pochopitelně snažilo přizpůsobit i MHP.

V zásadě neexistuje jednoznačný názor na to, kterými normami MHP jsou ozbrojené skupiny nevládního charakteru vázány. V úvahu přichází mezinárodní obyčej a čl. 3 společný pro všechny Ženevské úmluvy z roku 1949 společně s úpravou II. Dodatkového protokolu. Teoreticky by mělo být MHP mezinárodních ozbrojených konfliktů a vnitrostátních ozbrojených konfliktů studováno a vykládáno jako dvě různá odvětví práva, přičemž MHP vnitrostátních ozbrojených konfliktů by mělo být upraveno především společným čl. 3 a II. Dodatkovým protokolem. Díky faktu, že Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám z roku 1977 nebyly všeobecně ratifikovány, vyvstává otázka, zda jsou plně uplatnitelné ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech. Z pohledu MHP vzniká v prostředí vnitrostátních konfliktů jakási „šedá zóna“ ne zcela upravená smluvním MHP. V případě těchto konfliktů stojí tak právníci před otázkou, které smluvní právo na danou situaci použít. V určitých případech uplatnitelnou právní úpravu smluvního MHP najít nelze

⁸ Aktuální znění: sdělení č. 84/2009 Sb. m.s. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního soudního dvora, čl. 8 odst. 2 písm. f)

⁹ Aktuální znění: sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 38 odst. 1

a jedinou možností je přesunout pozornost k obyčejovému MHP.¹⁰ Závěry týkající se obyčejového práva jsou konečné, pokud se jedná o státní subjekty. Problém závaznosti norem nastává v případě nevládních ozbrojených skupin. U smluvních norem zahrnuje okruh povinných subjektů státy, jež jsou smluvní stranou konkrétní smlouvy. V případě obyčejových norem jsou vázány všechny státy. Otázkou nicméně zůstává odpovědnost nevládních ozbrojených skupin, u nichž je hledání norem, jimiž jsou vázány, značně komplikovanou problematikou.¹¹ Problémy v dané oblasti působí i minimální standard stanovený MHP pro nestátní stranu konfliktu. Vyžaduje, aby tato strana vykonávala efektivní kontrolu nad podstatnou částí státního území a byla ochotna a schopna dodržovat pravidla práva ozbrojených konfliktů. Jen při splnění těchto podmínek se jedná o vnitrostátní konflikt, na který je výše uvedený čl. 3 Ženevských úmluv aplikovatelný.¹² Poměrně zřejmou komplikací je ona vůle a schopnost dodržovat pravidla práva ozbrojených konfliktů, která je u mnoha ozbrojených skupin diskutabilní.

Pro dokreslení úpravy konkrétně v prostředí dětských vojáků je nutné zmínit preambuli k I. Dodatkovému protokolu z roku 1977.¹³ Tato preambule předpokládá, že pravidla na ochranu dětí v ozbrojených konfliktech je respektována všemi stranami konfliktu bez ohledu na jejich právní postavení dle *ius ad bellum*.¹⁴ I přes zjevné znění této normy představuje otázka přičitatelnosti a odpovědnosti za porušení norem MHP praktický problém. I z tohoto důvodu bude předmětem podrobnějšího zkoumání druhé a třetí části práce.

¹⁰ SASSÒLI, Marco a kol. *How does law protect in war – Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*. 3. vydání. Geneve: International Committee of The Red Cross, 2020, 400 s., s. 231

CRAWFORD, Emily. The Customary International Law Applicable in Non-International Armed Conflicts *Australian International Law Journal* [online], 2008, roč. 15, s. 29-54 [cit. 15 října 2021]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1810171.

¹¹ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární ...*, s. 33

¹² DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, 448 s., s. 395

¹³ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. června 1977

¹⁴ HEFFES, Ezequiel. The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International Humanitarian Law: Challenging the State-Centric System of International Law. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2013, No. 4, s. 81—107, s. 82—86

HEFFES, Ezequiel a kol. *International Humanitarian Law and Non-State Actors*. Hague: Asser Press, 2020, 427 s., s. 6-7

2.2 Zapojení osob do ozbrojeného konfliktu z pohledu MHP

Jedním z cílů MHP je ochrana obětí válečných konfliktů a regulace chování válčících stran v průběhu konfliktu. V těchto záležitostech se snaží udržet rovnováhu mezi vojenskou nutností a zásadou humanity. Druhá polovina 20. století, a to až do dnešní doby, se nese ve znamení výrazné změny v posuzování role civilního obyvatelstva. Do konce 2. světové války bylo vnímáno jako součást válečných snah nepřítele skrze poskytování pracovní síly a financí. Již zmiňovaný přesun majoritního podílu současných konfliktů ke gerilové formě války změnil taktéž úlohu civilního obyvatelstva, které se ve zvýšené míře začalo zapojovat do aktivit úzce spojených s vojenskými operacemi nevládních ozbrojených skupin.¹⁵

Z pohledu *ius in bello* se rozlišují osoby zapojené do mezinárodního ozbrojeného konfliktu na kombatanty a nekombatanty (*combatants and non-combatants*). Toto rozdělení je zcela klíčové nejen pro určení pravidel vedení boje, nýbrž i pro pochopení rozdílného režimu ochrany osob. Je nutné podotknout, že tato klasifikace se použije jak v případě mezinárodních, tak i v případě vnitrostátních ozbrojených konfliktů.¹⁶

2.2.1 Kombatanti

Definice pojmu kombatant se nalézá v čl. 43 odst. 2 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám. Definice vychází z obyčejových pravidel MHP¹⁷. Kombatanty jsou všechny osoby zapojené do ozbrojených sil strany účastnící se konfliktu, s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu, jak je ustanoveno v čl. 33 III. Ženevské úmluvy. Výše zmíněná definice má význam především pro okruh osob, který postihuje. Tímto ustanovením bylo opuštěno dlouho platící pravidlo upravené v čl. 3 Haagských úmluv o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907. Ozbrojené síly se zde dělily na kombatanty a nekombatanty dle svého aktivního zapojení do bojových operací.¹⁸ Nové

¹⁵ International Committee of the Red Cross. *Interpretive guidance on the notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law* [online]. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2009, s. 11-12. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>.

¹⁶ International Committee of the Red Cross. *Customary IHL Rule 3. Definition of Combatants* [online]. ICRC.org, [cit. 16. října 2021]. Dostupné z: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule3.

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ International Committee of the Red Cross. *Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907*. [online]. ICRC.org, [cit. 16. října 2021]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=144930FB7D15DBF6C12563CD00516582>.

ustanovení, tedy zařazení do té či oné kategorie neváže striktně na aktivní účast na ozbrojených střetech. Každý, kdo v ozbrojených silách nevykonává duchovní či zdravotnickou funkci, je kombatantem v právním slova smyslu.¹⁹

Obyčejová pravidla MHP pojem kombatant vážou především na mezinárodní ozbrojené konflikty. Kombatantem může být označován totiž pouze příslušník státních ozbrojených složek, nikoli však příslušník nevládní ozbrojené skupiny. V jejich případě se praxe co do jednoznačných závěrů omezuje na vyloučení z ochrany poskytované civilním osobám.²⁰

2.2.2 Nekombatanti

Logickým výkladem můžeme na základě předchozího odstavce dovodit, že do kategorie nekombatantů spadají všechny osoby organizačně nezúčastněné v ozbrojených skupinách, přičemž do této kategorie rovněž, jakožto výjimka, spadají již zmíněné zdravotnické a duchovní funkce v ozbrojených složkách.

2.2.3 Civilní osoby

Civilní osoby jsou ústředním pojmem jedné ze základních zásad mezinárodního humanitárního práva, to je zásady rozlišovací. Dle ní musí strany konfliktu za každých okolností rozlišovat mezi příslušníky ozbrojených sil a civilními osobami.²¹ Za civilní osoby se považují všechny osoby, jež nejsou součástí státních ozbrojených sil mimo přímou účast na ozbrojeném konfliktu. Definice má původ v obyčejových normách MHP.²² Podrobněji je rozvedena v čl. 50 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám. Nad rámec definice obyčejového práva uvádí především, že za civilní osoby se rovněž nepovažují příslušníci jiných militantních a dobrovolnických oddílů, jež jsou organizované a splňují následující

¹⁹ International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977 – *Commentary of 1987* [online]. ICRC.org [cit. 16. října 2021], odst. 1663, Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=0CDB7170225811A0C12563CD00433725>.

²⁰ International Committee of the Red Cross. *Customary IHL Rule 3. Definition ...*

²¹ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární ...*, str. 20

²² International Committee of the Red Cross. *Customary IHL Rule 5. Definition of Civilians* [online]. ICRC.org, [cit. 16. října 2021]. Dostupné z: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule5.

požadavky (1) velí jim osoba odpovědná za své podřízené (2) mají jasné odlišovací znaky rozpoznatelné na dálku (3) nosí neskrytě zbraně (4) provádí své operace v souladu s právem a zvyklostmi ozbrojeného konfliktu.²³

2.2.4 Přímá účast na nepřátelských akcích

Kodifikovaná úprava MHP nenabízí definici daného pojmu. Namísto toho je ICRC vydáno doporučení k interpretaci pojmu ve světle okolností převažujících v soudobých konfliktech. Přímá účast na ozbrojeném konfliktu je jedním z klíčových témat problematiky MHP. Vyhodnocení chování osoby jakožto přímé účasti na nepřátelských akcích může znamenat, že se stává legitimním cílem v boji. Problematika je poměrně jednoznačná v případě pravidelných ozbrojených sil, které jsou jasně odlišitelné od civilního obyvatelstva. Problém nastává v případě participace nevládních ozbrojených skupin, kde je toto odlišení často nejednoznačné. Přímá účast na nepřátelských akcích má tři základní prvky, které musí být pro její naplnění kumulativně splněny. Jde o tyto požadavky (1) čin musí pravděpodobně nepříznivě působit na vojenské operace a kapacity protivníka nebo alternativně způsobit smrt, zranění nebo zničení u osob nebo předmětů chráněných před přímým útokem, (2) čin a jeho následek v tom smyslu, jak byl popsán v bodu 1, musí být ve vzájemné příčinné souvislosti, (3) čin musí být konán s konkrétním úmyslem způsobit daný rozsah škod, a tím zvýhodnit jednu bojující stranu na úkor druhé.²⁴

2.2.5 Postavení dětských vojáků v MHP

Pojem „dětský voják“ byl definován v Kapských zásadách (Cape Town Principles) z roku 1997. Později byla tato definice převzata v Pařížských zásadách z roku 2007 pod pojmem „*Dítě spojené s ozbrojenými silami či ozbrojenými skupinami*“. Ozbrojenými silami se podle stejného dokumentu myslí vojenská instituce státu s právním základem a podpůrnou institucionální infrastrukturou, ozbrojenými skupinami pak všechny ostatní nestátní ozbrojené složky. V definici ozbrojených skupin se Pařížské zásady odvolávají na čl. 4 Opčního

²³ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva ..., čl. 50 odst. 1

Aktuální znění: vyhláška č. 65/1954 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války, příloha č. 4, čl. 4 odst. 2

²⁴ International Committee of the Red Cross. *Interpretive guidance on the notion ...*, s. 20

protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.²⁵ V Pařížských principech je k definici dětského vojáka uvedeno: „*Takovým dítětem je podle tohoto dokumentu kterákoli osoba mladší 18 let, která je začleněna do jakékoli složky pravidelné či nepravidelné ozbrojené skupiny v jakékoli funkci, které mohou zahrnovat kuchaře, poslíčky (...) Definice se nevztahuje pouze na děti přímo zapojené do ozbrojených střetů.*“²⁶ Nevztahuje se tedy pouze na děti užívající zbraně, nýbrž na všechny děti jakýmkoli způsobem zapojené do ozbrojených složek za jakýmkoli účelem.

Je potřeba zmínit, že participaci osob mladších 18 let v ozbrojených konfliktech vnímá MHP jako abnormalitu, kterou je nutné v co nejširší míře potlačovat. Dle čl. 77 odst. 1 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám jsou děti objektem zvláštního zájmu a měly by být chráněny proti jakémoliv formě nepřiměřeného útoku.²⁷ V souvislosti s tímto ustanovením je dále zakázána rekrutace osob mladších 15 let do ozbrojených sil. V případě osob ve věku od 15 ti do 18 ti let má být upřednostněna osoba starší. Toto pravidlo stanovuje jak ustanovení čl. 38 Úmluvy o právech dítěte, tak čl. 77 odst. 2 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám.²⁸

Podstatným předpokladem pochopení postavení dětských vojáků ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu je znalost přístupu MHP. Primární je na tomto místě otázka zařazení dětí do výše zmíněných kategorií osob. Otázkou je, zda jsou považovány za kombatanty, nekombatanty či civilní osoby. V praxi je odlišení závislé především na odlišovacích znacích jako nošení uniformy a zbraně.²⁹ Civilní osoby podle čl. 51 odst. 3 I. Dodatkového protokolu ztrácejí ochranu v případě přímé účasti na ozbrojeném konfliktu. Obecná úprava odlišování kombatantů, nekombatantů a civilních osob rovněž nerozlišuje osoby na základě věku. Ve specifické situaci dětských vojáků pro tento případ MHP nenabízí jasné rozlišovací

²⁵ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups* [online]. UNICEF.org, Únor 2020 [cit 17. října 2021], s. 7. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/465198442.html>.

Aktuální znění: sdělení č. 45/2003 Sb. m.s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, čl. 4

²⁶ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines ...*, s. 7

²⁷ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., čl 77 odst. 1

²⁸ Tamtéž, čl. 77 odst. 2

Aktuální znění: sdělení č. 104/1991 Sb. m.s. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, čl. 38

²⁹ Srov. čl. 50 I. Dodatkového protokolu

stanovisko. Je zde nutné mít na paměti, že aktivní účast dětí na ozbrojeném konfliktu je *a priori* porušením práva. Někteří právní teoretikové se na tomto místě staví ve prospěch striktního výkladu MHP, jiní se zde staví na obranu dětských vojáků s odkazem na teleologický výklad norem poskytujících dětským vojákům zvláštní ochranu.³⁰ Podstatným a snadno přehlédnutelným faktem je, že armádní příručky MHP mnoha států obsahují právě výklad ve smyslu pravidla 6 obyčejového práva MHP, tedy striktní rozlišování dle aktivní účasti a rozlišovacích znaků. Navzdory sporné povaze tématu jsou tedy děti v případě aktivní účasti na nepřátelských akcích často oběťmi palby protivníka.³¹

Úprava MHP nicméně poskytuje ustanovení zaměřená konkrétně na přímou účast dětí na nepřátelských akcích. Z teleologického výkladu úpravy zmiňovaného čl. 77 I. Dodatkového protokolu a jeho komentáře lze zjistit, že primárním účelem normy je zabránění aktivní účasti dětí na bojových operacích. Vyvarování se samotné rekrutaci takových osob je zdánlivě nelogicky postaveno za tento zákaz. Zvolení takovéto úpravy má však své opodstatnění. Jakkoli je úprava rekrutace osob mladších 15 let do ozbrojených sil jednoznačná, není možné této praxi v plné míře zabránit. Problém představují především nevládní ozbrojené skupiny, které často neznají právní úpravu rekrutace či ještě častěji jednoduše nehodlají dodržovat právní normy MHP.³² Problémy v oblasti nevládních ozbrojených skupin lze spatřit již v samotném právním vymezení jednotlivých pojmů. Jak vymezení civilní osoby tak vymezení přímé účasti na nepřátelských akcích je zjevně pojato pro účely aplikace v prostředí nevládních ozbrojených skupin nepřiměřeně formálně. Nevládní ozbrojené skupiny totiž často nemají jasnou organizační strukturu, což ztěžuje případné uplatnění odpovědnosti za porušení MHP. Stejně pravidlo platí pro ústrojní kázeň jednotlivců v těchto skupinách. Nedostatečná adaptace právní úpravy se tudíž odráží i v problematice dětských vojáků.

Co do samotné ochrany dětských vojáků MHP je podstatným čl. 77 odst. 3 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám. V tom se uvádí: „*Pokud se ve výjimečných případech navzdory ustanovení odstavce 2 děti, které nedosáhly věku 15 ti let, přímo účastní*

³⁰ BRADLEY, Samantha. What if Goliath Killed David? The Coalition to Counter ISIS and the Status and Responsibility of ISIS' Child Soldiers. *American University International Law Review*, 2018, Vol. 33, Art. 5, s. 595—596

³¹ Tamtéž s. 595

³² International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977 – *Commentary of 1987 ...*, odst. 3184

*nepřátelských akcí a dostanou se do pravomoci protistrany, budou i nadále požívat zvláštní ochrany poskytované tímto článkem, ať už jsou válečnými zajatci či nikoli.*³³ Komentář konkretizuje zvláštní ochranu. Pokud se dítě mladší 15 let účastní nepřátelských akcí za takových podmínek, že nemá právo na postavení válečného zajatce, mohlo by spadat pod čtvrtou Ženevskou úmluvu, pokud je chráněnou osobou. Konečně nemá-li právo na zacházení s válečnými zajatci a není ani chráněnou osobou, má podle čl. 45 odst. 3 (Ochrana osob, které se účastnily válečných akcí) nárok na ochranu dle článku 75 I. Dodatkového protokolu.³⁴ S ustanovením souvisí úprava čl. 6 odst. 4 II. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám, jež zakazuje vykonat na osobě, která v době spáchání činu nedovršila 18. rok věku, trest smrti.³⁵ Účelem je minimalizace krutého zacházení s dětmi nehledě na okolnosti danou situaci obestírající. Závěry je nutné rovněž konfrontovat s úpravou čl. 50 odst. 1 I. Dodatkového protokolu. Dle tohoto ustanovení v případě pochybností o statutu osoby je nutné k této přistupovat jako k civilní osobě. Komentář navíc dodatečně uvádí, že v případě osob aktivně se účastnících na bojových operacích hraje klíčovou roli jejich reálné chování. Status kombatanta, a tudíž zacházení s osobou jako válečným zajatcem, náleží osobám aktivně se dopouštějícím útočných činů. Komentář zároveň klade důraz na ochranu imunity civilního obyvatelstva jakožto priority.³⁶ Vyhodnocení situace a zvolení odpovídajících kroků během ozbrojeného střetu v souladu s MHP může být značně problematické. Každou konkrétní situaci je nutno posuzovat zvlášť.

Třetím rozměrem je určení věkové hranice, která je na jednotlivé stupně ochrany aplikována. Co do otázky rekrutace dětských vojáků se úpravy Úmluvy o právech dítěte a Ženevského práva shodují na kvalifikované hranici 15 let chronologického věku. Pro tuto věkovou hranici, jak již z předešlých odstavců vyplývá, platí také zákaz zapojení do bojových operací a současně většina ustanovení o zvláštní ochraně. Výjimku tvoří zákaz vykonání

³³ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., čl. 77 odst. 3

³⁴ International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977 – *Commentary of 1987* ..., odst. 3195

³⁵ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., příloha č. 2, čl. 6 odst. 4

³⁶ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., čl. 50 odst. 1

International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977 – *Commentary of 1987* ..., odst. 1920

trestu smrti ustanovený v již zmiňovaném čl. 6 odst. 4 II. Dodatkového protokolu. Zde je limitní hranicí 18 let.

Závěrem výše prezentovaných faktů je, že dětsí vojáci musí být optikou MHP vnímáni v co nejširší míře jakožto civilní osoby. Podle studie Sonji Groverové je takovýto závěr jednoznačný. Článek 77 I. Dodatkového protokolu stanoví, že dětsí vojáci mladší 15 let, pokud jsou zatčeni, zadrženi nebo internováni stranou konfliktu z důvodu jejich vojenských činností, mají nárok na zvláštní ochranu poskytovanou dětským civilistům podle MHP. Osvobození od trestu smrti pro dětské vojáky mladší 18 let držené ve vazbě vlastní nebo nepřátelskou stranou je výslovně zakotveno také.³⁷ Neexistuje rovněž žádné věkové omezení týkající se toho, kdo se kvalifikuje jako válečný zajatec. Poskytování zvláštních ochranných prostředků dětským vojákům mladším 15 let, na rozdíl od pouhé ochrany spojené se statutem válečného zajatce, odráží uznání dětského vojáka jako *a priori* „nebojujícího“ nebo „chráněného civilisty“. Děti mladší 15 let, které se zapojily do ozbrojených sil či skupin, tedy mají podle MHP nárok na dodatečnou ochranu.³⁸ Nadevše je nutné poznamenat, že právo zaměřené na ochranu dětí v prostředí ozbrojeného konfliktu nepřiznává explicitně těmto dětem status civilní osoby. Normativní možnost jejich účasti jakožto kombatantů však není v rámci MHP přípustná. Z pohledu teleologického je zjevné, že normy byly stavěny na jasném předpokladu, že dětem by měl mít automaticky přiznán status civilisty.³⁹ Jejich kvalifikace jakožto kombatanta musí být považována jako určité *ultima ratio* pro případy přímého bojového střetu s jednotkou.

³⁷ Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., příloha č. 2, čl. 6 odst. 4

³⁸ GROVER, Sonja. 'Child Soldiers' as 'Non-Combatants': The Inapplicability of the Refugee Convention Exclusion Clause. *The International Journal of Human Rights*, 2008, Vol. 12 No. 1, s. 53—65

³⁹ BOSCH, Shannon. Targeting and prosecuting 'under-aged' child soldiers in international armed conflicts, in light of the international humanitarian law prohibition against civilian direct participation in hostilities. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2012, Vol. 45, No. 3, s. 324—364, s. 330

3. Praktické aspekty zapojování dětských vojáků

Téma má mnoho různých příčin a forem projevů, především v závislosti na místě, kde problém zapojování dětských vojáků vzniká. Informace podané v rámci obecného rozboru problematiky se nikdy nemohou vztahovat exaktně na všechny případy zapojení. Je esenciálním předpokladem znát poměry a příčiny vzniku zapojení v daných lokalitách a tomuto přizpůsobit prostředky nápravy. Předmětem zkoumání části budou proto překážky, s nimiž se praxe při ochraně dětských vojáků setkává nejčastěji. Prvořadě jde o sociálněekonomické problémy, touto praktikou postižených světových oblastí. Zvýšenou pozornost je nutné věnovat otázce odpovědnosti za porušení primárních norem MHP. Část bude rovněž zaměřena na dodatkovou právní úpravu předpisů takzvaného „soft law“.

3.1 Sociálněkulturní pozadí spojené se zapojováním dětských vojáků

3.1.1 Historický vývoj zapojování dětských vojáků

Na začátku práce bylo zmíněno, že pojem dětský voják a problematika spojená s tímto pojmem není z historického hlediska žádnou novotou. Na rozdíl od současnosti bylo v historii zapojování osob mladších 18 let do bojových operací naprosto běžnou a všeobecně tolerovanou praxí až do poměrně nedávné minulosti. Dvěma příklady z mnoha doložených budiž jejich zapojení během americké války za nezávislost (1775—1783) a Americké občanské války (1861—1865), kdy se na obou stranách konfliktu účastnilo bojových operací nespočet nezletilých, z nichž někteří byli dokonce mladší 15 let.⁴⁰ Historické aspekty zapojování dětských vojáků by svým rozsahem vydaly na samostatnou práci. Podstatným faktem nicméně je, že v průběhu 20. století, především pak v jeho druhé polovině, se z takového zapojování stala téměř výhradně záležitost vnitrostátních konfliktů a porušení MHP. Tato skutečnost pochopitelně pramení z mnoha historických okolností a změny v koncepci vedení válek, které zde však nemá smysl příliš podrobně rozebírat. Konkrétně se situace začala měnit po druhé světové válce s příchodem roku 1949 a přijetím čtvrté Ženevské úmluvy. Druhá světová válka v zatím nevídaném měřítku ukázala

⁴⁰ ROSEN, David M. *Child Soldiers in Historical and Comparative Perspective: Creating a Space for Data-Driven Analysis* [online] Lexington: Washington & Lee University, 2019. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3315722>, s. 3—4

zranitelnost civilního obyvatelstva a především pak dětí. V souvislosti s přijetím čtvrté Ženevské konvence bylo tedy přijato ustanovení čl. 50 týkající se zvláštní ochrany dětí.⁴¹ Zmíněné ustanovení se však netýká konkrétně problému aktivního zapojování dětí do válečných konfliktů. Jeho nezahrnutí do úpravy konvence bylo zapříčiněno především vnímáním civilistů v dané době. I přes případy aktivního zapojení osob mladších 18 let do bojových operací, (např. Hitlerjugend v závěrečných měsících války) bylo pojetí dětí a civilistů striktně pasivní. Ačkoli možnost zapojení nezletilých nebyla stranám konfliktů cizí, nasazení civilistů do bojových operací se bralo jako jisté *ultima ratio*, které bylo spíše zoufalým opatřením než standardní praxí, a tudíž se s potřebou úpravy aktivního zapojování v dané době vůbec nepočítalo.⁴²

Během poválečných let se začala situace měnit. Konkrétně k tomu došlo v souvislosti s konflikty v Indočíně a národněosvobozeneckými válkami v bývalých koloniálních oblastech světa. Stále častěji docházelo k zapojení dětí do vládních či nevládních ozbrojených složek, ať už za účelem přímé účasti na bojových operacích či za podpůrnými účely ne přímo souvisejícími s bojovými operacemi. Z tohoto důvodu přestal být pohled na děti jakožto na pasivní civilisty nadále udržitelný.⁴³ Důležité kroky v této oblasti byly podniknuty ICRC. Právě ICRC začal v 60. letech upozorňovat na problém vzrůstajícího počtu dětí zapojených do ozbrojených konfliktů, který v roce 1971 deklaroval jako „nejzávažnější problém, kterému MHP čelí v souvislosti s dětmi“. Toto snažení vyústilo v přijetí Deklarace o ochraně žen a dětí v případě nouze a ozbrojených konfliktů, Valným shromážděním OSN z 14. prosince 1974. Ačkoli se jednalo o výrazné upozornění na existenci daného problému, nijak jej neřešilo. Obsah deklarace se omezil na konstatování problému a vyjádření potřeby jeho řešení, aniž by přinášel jakékoli záruky či způsoby, jak se s problémem vypořádat.⁴⁴ Daleko podstatnějším výsledkem bylo přijetí koncepčních článků do nově připravovaných dvou Dodatkových protokolů k Ženevským úmlouvám. V souvislosti s přijetím těchto ustanovení je

⁴¹ MANN, Howard. International Law and the Child Soldier. *The International and Comparative Law Quarterly*, 1987, roč. 36, č. 1 s. 32—57, s. 34

Aktuální znění: vyhláška č. 65/1954 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Ženevských úmlouvách..., příloha č. 5, čl. 50

⁴² MANN, Howard. International Law and the Child Soldier..., s. 35

⁴³ Tamtéž s. 35—36

⁴⁴ Tamtéž s. 37

United Nations General Assembly. *Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict* [online]. United Nations General Assembly, 1974. Dostupné z: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.19_declaration%20protection%20women%20armed%20conflict.pdf.

nutné znovu připomenout, že právě v době 60. a 70. let se problém se zapojováním dětských vojáků přesouvá mohutně do oblasti vnitrostátních konfliktů. To vyplývá mimo jiné i z rozdílné úpravy čl. 77 odst. 2 I. Dodatkového protokolu a čl. 4 odst. 2 písm. c) II. Dodatkového protokolu. I přes svůj totožný účel obě ustanovení obsahují jeden podstatný rozdíl, kterým je absence slovního spojení „ozbrojené skupiny“ v případě čl. 77 odst. 2. Z tohoto rozdílu je možné dovodit potřebu úpravy i pro případy participace v nevládních ozbrojených skupinách, které se účastní téměř výlučně vnitrostátních ozbrojených konfliktů.⁴⁵

3.1.2 Statistiky zapojování dětských vojáků v současnosti

Pro posouzení dnešní situace týkající se zapojování dětí do ozbrojených konfliktů je vhodné vycházet z každoročních zpráv Úřadu Zvláštního zástupce Generálního tajemníka OSN pro děti a ozbrojené konflikty. Tyto zprávy vydávané od roku 2006 byly zavedeny na základě Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č.1612 z 26. července 2005 jako součást nově vzniklého systému monitoringu a informování (MRM) a staly se velmi užitečným nástrojem pro vyhodnocování a operativní řešení problému zapojování dětských vojáků.⁴⁶

Z porovnání dostupných zpráv za roky 2017,2018 a 2019 vyplývají následující fakta. Celkový počet závažných porušení závazků MHP (zahrnuje v tomto konkrétním případě nábor, zapojení, zabití, zmrzačení, sexuální či jiné zneužití) v roce 2017 dosáhl 21 000. Tendence počtu těchto porušení byla v průběhu následujících let vzrůstající. Poslední zpráva z roku 2019 již uvádí 25 000 porušení. Co do rozložení těchto porušení mezi státní a nestátní aktéry je tendence poměrně jednoznačná. V roce 2017 bylo z celkového počtu 21 000 porušení 6 000 přičteno státním aktérům, přičemž zbylých 15 000 nevládním ozbrojeným skupinám. Procento porušení MHP ze strany nevládních ozbrojených skupin činí 71 %. Ačkoli procento porušení ze strany vládních ozbrojených složek dosáhlo v následujícím roce

⁴⁵ MANN, Howard. *International Law and the Child Soldier...*, s. 38

Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., příloha č. 2, čl. 4 odst. 2 písm. c)

Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I ..., čl. 77 odst. 2

⁴⁶ United Nations Security Council. *Security Council resolution 1612 (2005) [on children in armed conflict]RES 1612* [online]. United Nations Security Council, 2005. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/43f308d6c.html>, s. 2

vyšších hodnot, v roce 2019 byla procentní váha dokonce 90% ze strany nevládních aktérů.⁴⁷ Navzdory nestabilní povaze těchto údajů je tedy nutné konstatovat zcela většinový podíl porušení právě ze strany nevládních ozbrojených skupin. Zaměříme-li se na geografické rozložení těchto porušení, jedná se především o státy Blízkého východu a rovníkové Afriky s majoritním podílem v Demokratické republice Kongo, Středoafrické republice, Somálsku, Sýrii, Iráku a Jemenu.⁴⁸

Jednou, nejen zeměpisnou výjimkou je Afghánistán. Vycházejí z dostupných informací období posledních 10 let, jsou děti rekrutovány a využívány ve značné míře oběma stranami konfliktu. To znamená jak ozbrojenými skupinami Tálibánu tak složkami Afghánské národní obrany a bezpečnostními složkami. V uplynulých letech bylo značné množství dětí rekrutováno především do řad afghánské policie. Ačkoli stěžejní roli ve zvýšené účasti dětí na ozbrojeném konfliktu má nedostatek základních služeb a absence sociálního zabezpečení, podobně jako ve většině zemí potýkajících se s problémem dětských vojáků, zapojení do státních ozbrojených složek je z většiny způsobeno jiným sociologickým problémem. I zde je však stále převažující podíl rekrutace připisován aktivitám ze strany ozbrojených skupin Tálibánu a afghánských složek Islámského státu (ISIL—KP). V posledních letech se situace ze strany národních ozbrojených složek a náboru dětí začíná podstatně zlepšovat, kdy za období mezi lety 2015 až 2019 klesl počet rekrutovaných dětí zhruba o 70 %. Stabilně přitom vzrůstá počet případů, kdy bylo takovému náboru zabráněno. Klíčovou roli v tomto pozitivním procesu mělo přijetí akčního plánu afghánské vlády k zamezení a zabránění rekrutace a užití dětí v ozbrojených složkách.⁴⁹ Ačkoli Afghánistán není jediným případem,

⁴⁷ United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2018. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2018/465&Lang=E&Area=UNDOC, s. 2

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2019. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2019/509&Lang=E&Area=UNDOC, s. 2—3

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2020. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2020/525&Lang=E&Area=UNDOC, s. 2—3

⁴⁸ United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2020..., s. 2—3

⁴⁹ United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict in Afghanistan – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2015. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2015/336&Lang=E&Area=UNDOC, s. 2—5

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict in Afghanistan – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2019. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2019/727&Lang=E&Area=UNDOC, s. 2—5

dají se na této situaci vhodně demonstrovat podstatné problémy, se kterými se potýká současná praxe MHP ve věci ochrany dětí před zapojením do ozbrojeného konfliktu.

3.1.3 Otázka odpovědnosti nevládních ozbrojených skupin za porušení norem MHP

Jednou z otázek úzce souvisejících s majoritním rozšířením užívání dětí jakožto členů ozbrojených složek nevládního charakteru je problém aplikace právních norem MHP na ozbrojené skupiny nevládního charakteru. Tyto skupiny jsou dnes nejsilnějším aktérem podílejícím se na většině porušení MHP ve věci zapojování dětských vojáků. Zároveň jde o jednu z nejdůležitějších otázek spojených s jejich ochranou. Od roku 1949 se právo vnitrostátních konfliktů značně rozvinulo. Státy přijaly dodatkové mezinárodní smlouvy regulující tyto konflikty, přičemž v jejich centru stojí zde již mnohokrát citovaný II. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám. Studie ICRC zaměřená na obyčejové MHP navíc zjistila značné množství norem aplikovatelných ve vnitrostátních konfliktech. Studie byla reakcí na nedostatečnou úpravu MHP pro případy vnitrostátních konfliktů. Při pominutí právně nezávazné povahy tohoto textu se jedná o pozoruhodné právnícké dílo, jež rozšiřuje možnosti aplikace obyčejového práva na vnitrostátní konflikty značně dopředu.⁵⁰

Nehledě na výše zmíněné posuny v úpravě práva vnitrostátního konfliktu zůstává jedním z ústředních ustanovení čl. 3 společný pro všechny Ženevské úmluvy.⁵¹ Dle úvodních slov tohoto ustanovení Ženevské úmluvy zavazují strany konfliktu.⁵² Závazky států zahrnují také odpovědnost všech jejich zmocněnců. K odpovědnosti ozbrojených skupin za porušení norem MHP existuje několik možných přístupů. Prvním přístupem je aplikace společného čl. 3. Je tudíž vystavěno na shodě států, jež by tímto mohly přiznávat nevládním ozbrojeným skupinám zapojeným do takovýchto konfliktů mezinárodní právní subjektivitu. Ta je nezbytná proto, aby mohly mít práva a povinnosti v rámci MHP. Druhý přístup je vystavěn na

⁵⁰ ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H. Beck, 2010, 536 s., s. 133—134

⁵¹ International Committee of the Red Cross. *Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949. – Commentary of 2020* [online]. ICRC.org [cit. 18. října 2021], odst. 386—387. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=31FCB9705FF00261C1258585002FB096>.

⁵² Aktuální znění: vyhláška č. 65/1954 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Ženevských úmluvách..., příloha č. 4, čl. 3

nepřímé aplikaci MHP cestou implementace a vymáhání právní úpravy státními subjekty, na jejichž území se ozbrojené skupiny nacházejí. Existuje rovněž několik dalších přístupů.⁵³

Vyvstává tedy otázka, zda je ozbrojené střetnutí pro nevládní ozbrojené skupiny regulováno, a pokud ano, zda se nabízejí pro případ porušení těchto závazků účinné prostředky nápravy. Faktem je, že neexistuje žádný účinný formální mechanismus, který by porušení přisuzoval konkrétním nevládním ozbrojeným skupinám. Současná úprava MHP je schopna řešit porušení práva a přisuzovat mezinárodní odpovědnost státům a jednotlivcům v rámci sekundární normotvorby, přičemž jednotlivci jsou zatím primárním cílem postihu, bavíme-li se o ozbrojených skupinách.⁵⁴ Byla zde zmíněna aplikace čl. 3. společného všem Ženevským úmluvám ve spojení s úpravou II. Dodatkového protokolu, jakožto jednoho z možných přístupů k odpovědnosti nevládních ozbrojených skupin. Konkrétně jde o formulaci odpovědnosti „všech stran konfliktu“ ve společném čl. 3.⁵⁵ Mohlo by se tedy zdát, že problém řeší právě tento široký záběr subjektů, jež mají povinnost dodržovat normy stanovené Ženevskými úmluvami. Tento přístup má však zásadní nedostatek, a to v absenci souhlasu povstalců s Ženevskými úmluvami, což je vylučuje jakožto jejich smluvní stranu. Prakticky by však vnitrostátní ozbrojené konflikty, především pak ty mezi více ozbrojenými skupinami nevládního charakteru, byly absolutně neregulovanými. Lindsay Moirová dospěla k závěru, že nejpřesvědčivějším odůvodněním vázanosti nevládních ozbrojených skupin společným čl. 3 je teorie vycházející z předpokladu, že jednotlivec je subjektem mezinárodního práva. Povstalci jsou tak čl. 3 vázáni na základě mezinárodního obyčejového práva jako jednotlivci. Ani toto odůvodnění však není bezproblémové, jelikož nauka mezinárodního práva umožňuje závaznost norem MHP pro jednotlivce pouze v případě, že vystupuje jako státní orgán, ať už *de iure* nebo *de facto*.⁵⁶

Ve všeobecnosti jakákoliv odpovědnost vystavěná na právní úpravě MHP naráží na zásadní problémy, které tkví v samotné podstatě nevládních ozbrojených skupin, jakožto velmi nestabilních, a především pak neorganizovaných útvarů. Ačkoli většina ozbrojených skupin sdílí podobné generální charakteristiky, dělí se na základě několika kritérií. Marco

⁵³ SASSÒLI, Marco a kol. *How does law protect in war – Cases, Documents ...*, s. 255

⁵⁴ HEFFES, Ezequiel. *The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International ...*, s. 82—84

⁵⁵ GHANDI, M. *Common Article 3 Of Geneva Conventions, 1949 In The Era Of International Criminal Tribunals* [online]. WORLDLII.org, 2001 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/11.html>.

⁵⁶ FUCHS, Jirí. *Mezinárodní humanitární ...*, s. 34—35

Sassòli navrhuje v této věci užití následujících kritérií: (1) stupeň organizovanosti a kontroly nad členy ozbrojené skupiny (2) oblast a lidé (3) cíle a (4) tendence respektovat pravidla MHP.⁵⁷ Právě tato specifikace je dnes považována za minimální standard pro kvalifikaci vnitrostátního konfliktu, a tudíž i aplikace norem MHP včetně společného článku 3 na ozbrojené skupiny nevládního charakteru. V případě porušení norem MHP je z pochopitelných důvodů snáze přičitatelné jednání té ozbrojené skupině, která má pevnou organizační strukturu s jasnými pravomocemi a úkoly jednotlivců, zatímco u skupin s vágní, popřípadě žádnou organizační strukturou je tento úkol prakticky nemožný. Jean Pictet toto konkretizuje v tom smyslu, že ozbrojená skupina by měla mít: „organizovanou vojenskou sílu, osoby zodpovědné za její činy, měla by působit na určitém území a měla by mít prostředky pro respektování a zajišťování účinnosti Ženevských úmluv“.⁵⁸ Tento poměrně restriktivní přístup je aplikovatelný pouze v extrémně omezené míře, přičemž neposkytuje řešení pro zbylé případy. Problém odpovědnosti za porušení norem MHP je pochopitelně velmi komplikovanou problematikou, která by opět měla být předmětem zkoumání samostatné práce. Pro zdejší účely je však podstatné poukázat na zásadní nedostatky, které skýtá aplikovatelnost MHP na nestátní aktéry.

Vše výše zmíněné v sobě prakticky zahrnuje primární mechanismus, který umožňuje rozšířené zapojení dětských vojáků. Jde o kombinaci desorganizace v prostředí mimo účinný dosah právních norem MHP a absence účinného mechanismu pro postihování jejich porušení. Co do rozsahu odpovědnosti ozbrojených skupin se jako nejperspektivnější náhled jeví buďto závaznost podle obyčejových norem MHP, popřípadě podle společného článku 3 Ženevských úmluv. Poskytují totiž nejširší rámec pro ochranu osob ve válečném konfliktu. Zároveň se zde není nutné vypořádávat s nedostatky přístupu individuální odpovědnosti a vymáhání norem MHP skrze vnitrostátní výkonnou moc. Postih individuálních porušení MHP nemůže řešit problém v dostatečném osobním rozsahu a výkon skrze orgány státu nemusí poskytovat dostatečnou ochranu.⁵⁹ Odpovědnost ozbrojených skupin na základě obyčejového MHP je však rovněž problematická. Zřejmě nejpodstatnějším problémem je, že nevládní ozbrojené skupiny nelze charakterizovat jako státní útvary, a nabízí se tak otázka, zda mohou být subjekty vázanými obyčejovým právem. Dále se závaznost pro ozbrojené skupiny nevztahuje na konvenční (smluvní) MHP z důvodu absence souhlasu především organizovaných

⁵⁷ HEFFES, Ezequiel. *The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International ...*, s. 87

⁵⁸ HEFFES, Ezequiel. *The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International ...*, s. 88

⁵⁹ KLEFFNER, Jann K. *The applicability of international humanitarian law to organized armed groups. International Review of the Red Cross*, 2011, Vol.93, No. 882. s. 443—461, s. 445—461.

ozbrojených skupin.⁶⁰ Podle výsledků studie ICRC je 136 ze 161 pravidel obyčejového MHP aplikovatelných bez rozdílu typu konfliktu stejným způsobem jako smluvní úprava MHP. Jde také o normy paralelní k úpravě I. Dodatkového protokolu, a tudíž spadajících většinou do úpravy podstatné pro ochranu dětských vojáků.⁶¹ Ačkoli tedy oba z výše zmiňovaných přístupů trpí nedostatky, lze s určitou mírou nadsázky říci, že jejich vyřešení by bylo dostatečné u kteréhokoli z nich, jelikož co do rozsahu potenciální ochrany se příliš neliší.

Shrnutím lze říci, že problém stále není na úrovni právní vědy uspokojivě vyřešen. Humanitární právo ukládá povinnosti primárně státům jako válčícím stranám. Nicméně v mezinárodním společenství lze zřetelně rozeznat trend směřující k rozšíření okruhu povinných subjektů MHP, který v některých případech může obsáhnout i jednotlivce v postavení soukromé osoby. Ačkoli mezinárodní soudní orgány řeší případy porušení jednotlivců, nejedná se v žádném případě o systémové řešení, které by mohlo problém zapojování dětských vojáků řešit v širším záběru.⁶²

3.1.4 Geografickosociologické pozadí

První otázkou je volba účinného přístupu k řešení problému. Klíčovým předpokladem je pochopení situace, ve které se děti v daných lokalitách nacházejí. To zahrnuje analýzu pohnutek a motivací k jejich zapojení do ozbrojeného konfliktu, popřípadě pokud jsou zapojeny nedobrovolně, jak k těmto náborům dochází a co je motivací na straně ozbrojených skupin.

Otázkou, jež stále působí značné problémy napříč různými kulturními prostředími, je věk, kdy se dítě považuje již za dospělou osobu. Z pohledu MHP je přístupováno k této otázce tzv. přístupem rovných 18 (Straight-18), přičemž právní úprava jak Ženevských úmluv, tak CRC je v tomto jednotná, přičemž Pařížské zásady tuto hranici zakomponovaly i do všeobecně uznávané definice dětských vojáků. Kulturněetnografické studie tento přístup zpochybňují v několika směrech.

V první řadě mnoho společností se v určení hranice dospělosti více zaměřuje na sociální vyspělost jedince než na čistě chronologický věk. V příkladu se opět vrátíme

⁶⁰ KLEFFNER, Jann K. The applicability of international humanitarian law to..., s. 455

⁶¹ SASSÒLI, Marco a kol. *How does law protect in war – Cases, Documents ...*, s. 231

⁶² FUCHS, Jirí. *Mezinárodní humanitární ...*, s. 37–38

k Afghánistánu. Zde je dospělost dívky ve většině případů odvozena od sňatku, přičemž zcela konkrétním momentem bývá porod dítěte. Muži naproti tomu dospívají v době, kdy se stávají hlavou rodiny po smrti svého otce.⁶³ S těmito změnami pochopitelně souvisí značné množství povinností, které se očekávají od osoby dané postavením. Dospělost se v tomto případě tedy neodvíjí pouze od sociálních tradic, ale rovněž od situace, ve které se jedinci ocitnou. Tyto radikální změny situace, které můžeme popsat jako přechody rolí, mají značný účinek na psychologický vývoj dítěte, především v oblasti vnímání zodpovědnosti. Mezi iniciátory vzniku rolí pak bezpochyby patří právě uzavření manželství či péče o nově narozené dítě a zbylé členy rodiny.⁶⁴ V některých zemích jako například v Sierra Leone se často přechod z dětství do dospělosti odvíjí od obřadů a rituálů, kdy věk nehraje žádnou roli. Mnoho Sierra Leoňanů dokonce nemá úředně zaznamenané datum narození, a tudíž neznají svůj přesný věk.⁶⁵

Druhý problém představuje vnímání povinností a odpovědnosti dětí ze strany dospělých v daných kulturních prostředích. I za předpokladu, že nejsou v rámci society děti uznány za dospělé, je jim často přisuzována určitá sociální, ekonomická a politická odpovědnost za jejich rodiny a komunity. Tento problém se týká především kategorie dětí mezi 15—18 rokem věku, tedy v období adolescence. V Afghánistánu dlouholetý konflikt, nejprve mezi spojeneckými jednotkami sovětské a afghánské armády proti povstaleckým mudžahedínům a poté mezi koaličními jednotkami ISAF a Tálibánem, vyústil v protahovanou chudobu a absenci jakýchkoliv investic do sociální infrastruktury. V důsledku těchto událostí došlo ke značným změnám v mechanismech fungování základních potřeb rodiny. To pochopitelně vedlo mj. k častějšímu využívání práce dětí. Výkon určité práce v klasickém pracovním režimu, ačkoli na první pohled nemusí souviset se zapojením těchto dětí do válečných konfliktů, rovněž značně ovlivňuje psychologický vývoj a chápání zodpovědnosti. Zapojení se do nevládní ozbrojené skupiny může být tudíž z pohledu, především chlapců, chápáno jako jedna z cest, jak se zhostit zodpovědnosti vůči své rodině,

⁶³ University of Oxford. *Understanding and Addressing the Phenomenon of 'Child Soldiers': The Gap between the Global Humanitarian Discourse and the Local Understandings and Experiences of Young People's Military Recruitment* [online]. Oxford: Refugee Studies Centre, 2009. Dostupné z: <https://reliefweb.int/report/world/understanding-and-addressing-phenomenon-child-soldiers-gap-between-global-humanitarian>.

⁶⁴ LACINOVÁ, Lenka a kol. *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova Univerzita, 2016, 155 s., s. 11

⁶⁵ University of Oxford. *Understanding and Addressing the Phenomenon of 'Child Soldiers'...*, s. 14

a to v jakémkoliv smyslu.⁶⁶ Kombinace těchto dvou skupin faktorů může v realitě fungovat jako forma psychologické indoktrinace, která nepřímou cestou vede k dobrovolné účasti dětí na aktivitách nevládních ozbrojených skupin. Tato forma účasti v některých zemích potýkajících se s problémem dětských vojáků tvoří většinu zapojení.⁶⁷

Vezmeme-li v úvahu tyto sociálněkulturní normy a tradice, je více než zřejmé, že mnoho společností bude mimo dosah vládního zabezpečování norem MHP, tedy především v prostředí nevládních ozbrojených skupin a bude upřednostňovat právní zvyklosti jim vlastní.⁶⁸ Všeobecně uznávaná hranice 18 let se tak do značné míry může mít účinkem. To ovšem není ani důvodem jejího zrušení, ani důvodem její nepotřebnosti. Výše uvedené skutečnosti pouze dále upozorňují na problém absence aplikace MHP v řadách nevládních ozbrojených skupin. Tato absence vyúsťuje v nutnost řešení jednotlivých situací ad hoc, což jsou řešení vždy nákladnější, a často i méně efektivní než řešení systémová.

3.1.5 Formy zapojení do ozbrojených skupin

Pochopení problematiky rekrutace a jejich mechanismů je pravděpodobně tím nejdůležitějším úkolem v procesu eliminace zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. V této práci bude proto rekrutaci věnována zvláštní pozornost. Podstatným tématem je rovněž otázka, proč děti navzdory brutálním podmínkám v nevládních ozbrojených skupinách setrvávají. Ve všeobecnosti můžeme dělit zapojení na dobrovolné a nucené. Rozlišení mezi těmito dvěma formami je nicméně velmi obtížné, a to především díky psychologickému podtextu daného problému. Vyvstává zde otázka, do jaké míry je vůle dítěte ovlivněna sociálními faktory. Plyne již částečně z předchozí kapitoly, zaměřené na sociální prostředí, ve kterém se dítě pohybuje.

Indoktrinace je ovšem jen jednou z forem, kdy je otázka dobrovolnosti sporná. Děti jsou zapojovány do ozbrojených skupin z různých důvodů. Nejčastějšími příčinami jsou buďto přímé formy vynucené účasti jako únos, zastrašení, tedy obecně formy fyzického a psychologického nátlaku. Jinými důvody jsou například hlad, chudoba, popřípadě jiné

⁶⁶ University of Oxford. *Understanding and Addressing the Phenomenon of 'Child Soldiers'...*, s. 14—15

⁶⁷ KOHRT, Brandon A. a kol. Recruitment of Child Soldiers in Nepal: Mental Health Status and Risk Factors for Voluntary Participation of Youth in Armed Groups. *Journal of Peace Psychology*, 2016, Vol. 22, No. 3, s. 208—216, s. 209

⁶⁸ University of Oxford. *Understanding and Addressing the Phenomenon of 'Child Soldiers'...*, s. 16

formy ekonomického nátlaku. Existuje zde na jedné straně nucené zapojení, které zapříčiňuje přímé formy donucení ozbrojenými skupinami, a na druhé straně zapojení čistě dobrovolné, jehož příčinou nejčastěji bývá motivace ochránit sebe a své blízké, popřípadě osobní přesvědčení. Vymezení exaktní hranice mezi těmito formami není jednoduchým úkolem.⁶⁹ Není zcela vyloučeno, že v některých případech může být příčinou účasti dětí na ozbrojeném konfliktu kombinace faktorů, jejichž rozbor nevyústí v jednoznačný závěr. Rozdělení na dobrovolnou a nucenou účast je nicméně především teoretickou veličinou, která zpravidla nemá vliv na právo odpovědnosti zúčastněných subjektů, a to ani v mezinárodním právu trestním.⁷⁰ Jejím hlavním významem zůstává pochopení příčin rekrutace a zvolení efektivního způsobu prevence.

Přesun majoritního podílu konfliktů ke gerilové formě se stal doslova živnou půdou pro zapojování dětských vojáků násilnou formou. Lídři nevládních ozbrojených skupin často vnímají zapojení dětí jako efektivní způsob řešení personálního nedostatku v jednotkách, které mohou nasadit v boji.⁷¹ Z toho logicky vyplývá i příležitost uvolnit značné množství bojeschopných mužů z podružných funkcí jako např. kuchařů či poslíčků, převedením těchto funkcí na zapojené děti. Příkladem budiž zapojování dětských vojáků v severní Ugandě, kde se LRA spoléhala téměř 20 let na přísun bojovníků z řad dětí průměrného věku 14 let. JRF v Sierra Leone v odhadech nedobrovolně rekrutovala 87 % svých jednotek.⁷² Ačkoli jsou tyto příklady již minulostí, je nutné brát v potaz, že nucený odvod dětí v prostředí nevládních ozbrojených skupin může být v závislosti na sociologických faktorech doslova časovanou bombou.

Rekrutace dětských vojáků přináší povstaleckým skupinám výhody rovněž v oblasti možné dezerce v jejich řadách. Děti jsou ideálními subjekty pro nejrůznější formy indoktrinace a účinných trestů. Aby zachovaly poslušnost, využívají tyto skupiny širokou škálu nástrojů zahrnujících vyhrožování a brutální tresty, ale naproti tomu také peněžité i nepeněžité odměny.⁷³ Aplikace těchto „nástrojů“ je v případě dětských vojáků daleko

⁶⁹ LAFAYETTE, Erin. The Prosecution of Child Soldiers: Balancing Accountability with Justice. *Syracuse Law Review*, 2013, Vol. 63, No. 2, s. 297—324, s. 305

⁷⁰ Tamtéž s. 306

⁷¹ MCBRIDE, Julie. *The War Crime of Child Recruitment*. Hague: Asser Press, 2014, 214 s., s. 8

ÖZERDEM, Alpaslan, PODDER, Sukanya. *Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration*. Palgrave Macmillan, 2011, 323 s., s. 36

⁷² Tamtéž s. 37

⁷³ Tamtéž

efektivnější, než kdyby byly stejné prostředky použity vůči dospělým jedincům. Jedním z klíčových faktorů zapojení dětí do konfliktů je chudoba a jejich zranitelnost. Ozbrojené skupiny často využívají ekonomické závislosti k prevenci dezerce či k jakékoliv jiné formě neposlušnosti vůči velení. Při této příležitosti je nutné podotknout, že například v Demokratické Republice Kongo tvořily ještě v nedávné minulosti 60 % porušení, spojených se zapojováním dětí do ozbrojených skupin, děti ve věku od 11 do 17 let.⁷⁴ Jean Piaget ve své práci *Morální úsudek dítěte* popisuje období kolem desátého roku věku dítěte jako období tzv. *morálního relativismu*, kdy dítě upouští od pojetí společenských a morálních pravidel jako něčeho neměnného a předem daného a od egocentrické povahy vnímání sebe sama a přechází do období utváření vlastního pojetí pravidel a nahlížení na svět z pohledu jiných jedinců.⁷⁵ Propracovaná ideologická indoktrinace, kterou děti v nevládních ozbrojených skupinách podstupují, je tudíž velmi účinným prostředkem, který zajišťuje často jak slepou oddanost věci dané ozbrojené skupiny, tak povětšinou zcela dostačuje k prevenci dezerce i v těch nejkritičtějších chvílích. Ekonomická situace takto zapojených dětí je jen posledním definitivním důvodem, proč v ozbrojených skupinách setrvávat.

3.2 Praktická ochrana dětských vojáků v současnosti

3.2.1 Ochrana poskytovaná mezinárodními organizacemi

První organizací, jejíž činnost bohužel v roce 2019 zanikla, je *Child soldiers international*. Vznikla v roce 1998 ve Velké Británii a byla nevládní organizací zaměřující se na prevenci rekrutace a užívání dětí ozbrojenými silami a skupinami. Na jejím vzniku se podílely vedoucí organizace na ochranu lidských práv jako *Human Rights Watch*, *Amnesty International* či *Save the Children*. Její činnost spočívala především v prosazování a zajišťování aplikace Úmluvy o právech dítěte a jejího opčního protokolu v problematičtém prostředí rozvojových zemí. Nedávné programy byly konkrétně zaměřeny na Středoafričskou republiku, Demokratickou republiku Kongo, Afghánistán, Indii, Myanmar a Thajsko. Kromě toho byla touto organizací v letech 2001, 2004 a 2008 vydávána zpráva o situaci dětských

⁷⁴ RAKISITS, Claude. *Child Soldiers in the East of the Democratic Republic of the Congo. Refugee Survey Quarterly*, 2009, Vol. 27. No. 4, s. 109—122, s. 116

⁷⁵ MCLEOD, Saul. *Piaget's Theory of Moral Development*. [online]. Simplypsychology.org, 2015 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/piaget-moral.html>.

vojáků ve světě, a to v každé zemi. Organizace *Child soldiers International* již bohužel není aktivní od 7. června 2019, kdy zanikla.⁷⁶

Další organizací je *War Child International*. Jedná se o síť tří funkčně nezávislých organizací, a to *War Child UK*, *War Child Holland* a *War Child Canada*. Každá z nich funguje operačně a finančně nezávisle na druhé, nicméně sdílejí společnou značku a účel, jímž je ochrana a podpora dětí a mladých lidí zasažených válečným konfliktem. *War Child International* vznikla jakožto nadace z popudu režisérů Billa Leeson a Davida Wilsona, jako reakce na etnické čistky v bývalé Jugoslávii v roce 1993. Působení organizace se rychle rozrostlo do mnoha postižených částí světa, jmenovitě například do Libanonu, Jemenu, Palestiny, Iráku, Ugandy, Demokratické republiky Kongo či Súdánu. Rovněž organizační základna není omezena na Spojené království, Holandsko a Kanadu, ale působí taktéž ve Švédsku, Německu a USA. Jak již z dosavadního popisu částečně vyplývá, organizace se zaměřuje především na benefiční činnost, například formou koncertů slavných osobností či všeobecnou osvětu prostřednictvím populárně naučných prostředků. Získané prostředky organizace jsou směřovány do oblasti reintegrace dětí z oblastí zasažených válečnými konflikty a zabezpečení základních sociálních služeb.⁷⁷

Podstatná část činnosti, jež se v současné době soustřeďuje na problém dětských vojáků ve světě, je přičitatelná Dětskému fondu OSN (UNICEF). Ten vznikl v roce 1946 za účelem podpory dětí, které utrpěly újmu v průběhu druhé světové války. V roce 1953 se fond stal trvalou složkou OSN a došlo k jeho přejmenování na United Nations Children's Fund. Původní zkratka UNICEF zůstala zachována. V současné době navazuje UNICEF na práci generálního tajemníka bezpečnostního výboru OSN. Na základě zde již dříve zmiňovaných pravidelných zpráv upravuje UNICEF svou strategii v pomoci dětem. Kromě významné práce na poli sledování a vyhodnocování daného problému také přímo podporuje propuštění a reintegraci tisíců dětí, které opustily ozbrojené síly a nevládní ozbrojené skupiny.⁷⁸

⁷⁶ Wikipedia. *Child Soldiers international* [online]. Wikipedia.org, 3. září 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Child_Soldiers_International.

⁷⁷ Wikipedia. *War Child (charity)* [online]. Wikipedia.org, 8. září 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/War_Child_\(charity\)](https://en.wikipedia.org/wiki/War_Child_(charity)).

⁷⁸ United Nations Children's Fund. *Six grave violations against children in times of war* [online]. Unicef.org, 26. srpna 2021 [cit. 15. října 2021]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/stories/children-under-attack-six-grave-violations-against-children-times-war>.

United Nations Children's Fund. *Children recruited by armed forces...*

3.2.2 Doprovodné předpisy tzv. „soft law“

Od konce 70. let, kdy začala být problematika dětských vojáků vážně řešenou tématikou, bylo jasné, že pouze závazná právní úprava MHP není dostatečným nástrojem nápravy nastalé situace. Pro její řešení bylo nutné adresovat konkrétní státy s výzvou k uložení mezinárodních závazků k ochraně dětí ve válečných konfliktech, a tedy nadneseně řečeno „dostat se se zásadami co nejbližší adresátu“.⁷⁹ Tyto snahy vyústily v přijetí několika souborů zásad s cílem motivace národních právních řádů k převzetí doktríny mezinárodního konsenzu na ochraně dětských vojáků. Tyto předpisy, tzv. „soft law“, jsou Kapské zásady z roku 1997, Pařížské zásady z roku 2007 a v nedávné době vzniklé Vancouverské zásady z roku 2017.

Kapské zásady z roku 1997 byly přijaty v návaznosti na konvenci nevládních organizací na ochranu práv dítěte společně s UNICEF v dubnu 1997. Smyslem těchto principů bylo upřednostnění prevence v oblasti dětských vojáků oproti následným způsobům nápravy.⁸⁰ Deset let po jejich vzniku započal UNICEF jejich všeobecnou revizi. Nahromaděné znalosti a zkušenosti získané v této oblasti byly hlavním popudem pro změnu stávajících pravidel. Zmíněné revize vyústily v průběhu let 2005—2007 v přijetí dvou dokumentů, a to „Pařížských závazků“ na ochranu dětí neoprávněně rekrutovaných nebo užitých v ozbrojených silách a ozbrojených skupinách a detailnějších „Pařížských zásad“, jež poskytují pokyny pro implementaci programů a právní úpravy.⁸¹

Přijetí Pařížských zásad lze vnímat jako určitý „vrchol evoluce“, a proto je vhodné zabývat se právě tímto dokumentem. Obsah lze s určitou mírou nadsázky rozdělit na materiální a operační. Materiální část se zaměřuje především na zásadu nejlepšího zájmu dítěte v dané problematice, přičemž pravidla se do značné míry korelují s již existující

Wikipedia. *UNICEF* [online]. Wikipedia.org, 15. října 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/UNICEF>.

⁷⁹ DE BECO, G, MURRAY R. *An evaluation of the Paris Principles. In A Commentary on the Paris Principles on National Human Rights Institutions* [online]. Oxford University Press, 2014. Dostupné z: doi:10.1017/CBO9781139565325.014, s. 135-137

⁸⁰ Nuhanovic Foundation. *1997 Cape Town Principles and Best Practices* [online]. Nuhanovicfoundation.org, 2021 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <http://www.nuhanovicfoundation.org/en/legal-instruments/cape-town-principles-and-best-practices/>.

⁸¹ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups* [online]. United Nations Children's Fund, 2007. Dostupné z: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=465198442&skip=0&query=Paris%20Principles>, s. 4

úpravou MHP. Optikou smyslu a účelu Pařížských zásad se jako podstatnější jeví zásady operační. Byly vytvořeny jakožto způsob podpory a kooperace v rámci národních a nadnárodních institucí ve věci ochrany dětských vojáků. Zahrnují rovněž informace pomáhající státům v identifikaci relevantních kritérií k vytvoření národních institucí na ochranu lidských práv.⁸²

Konkrétním úmyslem bylo ovlivnit v širokém záběru chování podstatných aktérů. Ty zahrnují státy, aktéry ve sféře ochrany lidských práv a humanitární pomoci, rozvojové a vojenské aktéry spojené s organizacemi jako OSN a ostatní vládní a mezivládní organizace. Zásady jsou vybudovány k vedení kroků k ochraně a blahobytu postižených dětí a k pomoci v oblasti programových a politických rozhodnutí. Jejich ideový základ se staví na dvou primárních zásadách, a to na principu nediskriminace a zásadě nejlepšího zájmu dítěte. Diskriminace zahrnuje mnoho podob, ať už na základě pohlaví, náboženství, etnické příslušnosti, zdravotního či mentálního postižení nebo sociální kasty.⁸³ Rozlišování na základě těchto kritérií může být v určitých případech predispozicí pro porušení MHP ve věci zapojování dětských vojáků. Konkrétně se může jednat o zapojení dívek jako sexuálních otrokyň na základě přesvědčení o jejich podřadnosti.⁸⁴ Naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte spočívá v řadě opatření nejrůznějšího charakteru. V případě dětských vojáků jde především o jejich propuštění ze služby v ozbrojené složce a jejich reintegraci s následnou prevencí dalšího zapojení.⁸⁵ Primárním účelem Pařížských zásad tedy je: (1) zabránit nezákonné rekrutaci nebo užití dětí, (2) usnadnit propuštění dětí spojených s ozbrojenými silami a ozbrojenými skupinami, (3) usnadnit reintegraci všech dětí spojených s ozbrojenými silami a skupinami a (4) zajistit co nejvíce ochrany prostředí pro všechny děti.⁸⁶ Programy by se dle Pařížských zásad měly zaměřovat na vytvoření podpory a rozvoje přímo na regionální úrovni, tedy uvnitř států.

Ve všeobecnosti lze říci, že Pařížské zásady poskytují určité shrnutí problematiky zapojování dětských vojáků ve světě. V části věnované výhradně prevenci nezákonné rekrutace popisují primární mechanismus, na jehož základě k tomuto porušení norem MHP

⁸² DE BECO, G, MURRAY R. *An evaluation of the Paris Principles. In A Commentary on the Paris...*, s. 135—136

⁸³ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children ...*, s. 8

⁸⁴ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children ...*, s. 23

⁸⁵ Tamtéž s. 9

⁸⁶ Tamtéž s. 6

dochází. Zároveň uvádí konkrétní kroky, jež musí státy k úspěšnému zabránění rekrutace podniknout. Dokument uvádí jak všeobecně uznávanou definici dítěte, tak definici dětského vojáka. Dále je zde obsažena definice rekrutace a protiprávní rekrutace. Ve věci prevence užívání dětí v ozbrojených konfliktech apelují zásady především na činnost národních mírových sil a zabránění možnosti nevládních militantních organizací nabírat do svých řad nezletilé děti. Tomuto cíli se mají státy přiblížit především pomocí finanční podpory sociálního sektoru a podpory komunitních center pro reintegraci dětí, jež byly dříve zapojeny do činnosti ozbrojených skupin. Mimo tato vesměs zjevná opatření také zdůrazňují prevenci vystavování dětí nepříznivým životním situacím jako rodinné separaci či absenci školní docházky. Naproti tomu rovněž prosazují vytvoření přiměřených alternativ k dobrovolnému zapojení dětí, a tedy vytvoření možností, které by měly děti upřednostňovat před nepříznivou službou v ozbrojených složkách, ať už vládních či nevládních. Kromě tématu zapojení dětí do ozbrojených konfliktů je předmětem Pařížských zásad také několik dalších bodů jako například otázka uprchlých a odloučených dětí v případech živelných pohrom či válečných konfliktů. Tyto otázky však nejsou předmětem práce.⁸⁷ Pařížské zásady, ačkoli nemají ze své podstaty právní závaznost, jsou mimořádně důležitým počinem ve věci ochrany dětských vojáků. Představují komplexní náhled na problematiku a popis všech jejích klíčových bodů v jednom dokumentu.

Vancouverské zásady nadále rozšiřují a konkretizují problematiku již rozebranou v Pařížských zásadách. Je však nutné podotknout, že rozšíření se netýká materiální povahy dokumentu, ale širě problematiky, kterou dané principy postihují. Zaměření Pařížských zásad bychom mohli charakterizovat jako prováděcí doktríny týkající se prevence rekrutace a užití dětí, propuštění dětí zapojených do ozbrojených sil a skupin, reintegrační doktríny a vytvoření ochranného prostředí pro děti.⁸⁸ Vancouverské zásady dále rozšiřují především potřebu příslušného výcviku jak mírových jednotek OSN, tak národních bezpečnostních služeb v kombinaci s monitorováním situace skrze orgány OSN.⁸⁹ Pařížské zásady je tedy nutné v širším měřítku vnímat jako určitý základ nahlížení na zde posuzovanou problematiku, přičemž Vancouverské zásady jsou doplněním tohoto solidního základu, který zabírá

⁸⁷ Tamtéž s. 12,16

⁸⁸ United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children ...*, s. 6

⁸⁹ Global Affairs Canada. *Vancouver Principles on peacekeeping and the prevention of the recruitment and use of child soldiers* [online]. Ottawa: Global Affairs Canada, 2017. Dostupné z: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_developpement-enjeux_developpement/human_rights-droits_homme/principles-vancouver-principes-pledge-engageons.aspx?lang=eng.

širokospektrální přístup k fungování, rekrutaci a užívání dětí a zdůrazňuje potřebu kvalitní prevence.⁹⁰

Pohledem edukativním lze říci, že Pařížské zásady jsou rozhodně nejširším zdrojem pochopení problematiky zapojování dětských vojáků v soudobém světě, a to především díky rozsáhlé informační základně, ze které se při jejich tvorbě vycházelo. Definice stanovené v těchto předpisech se staly základem teoretické nauky dané problematiky na celém světě, přičemž specifika ochrany dětských vojáků se v dosavadním průběhu 21. století prakticky nezměnila.

⁹⁰ Global Affairs Canada. *Vancouver Principles on peacekeeping and the prevention...*

Minister of National Defence of Canada. *Implementation guidance for the Vancouver Principles* [online]. Minister of National Defence of Canada, 2019. Dostupné z: <https://www.canada.ca/content/dam/dnd-mdn/documents/reports/2019/igvp-20190614.pdf>, s. 7

4. Rozhodovací praxe ve věci ochrany dětských vojáků

Důležitou součástí tématiky je aplikace sekundárních, tedy sankčních norem mezinárodního práva mezinárodními soudními tribunály. Jde především o aplikaci ustanovení Římského statutu ICC. Účelem části je zaměřit se na rozbor některých soudních rozhodnutí zaměřených právě na aplikaci sekundárních norem mezinárodního práva. Na tomto místě je nutné zmínit, že sekundární normotvorba, jmenovitě Římský statut a Statut SCSL, vykazují odlišné charakteristiky než doposud posuzované normy MHP. Mezinárodněprávní teoretická nauka rozlišuje tzv. primární a sekundární normy mezinárodního práva. Primárními normami jsou obyčejová pravidla a mezinárodní smlouvy ukládající věcné závazky pro státy. Sekundární normy jsou pravidla, která zakládají (1) za jakých podmínek může být porušení primární normy prokázáno (2) a jaké jsou právní následky takového porušení.⁹¹ Právní základ samotných rozhodnutí je tudíž odlišný od právního základu, který byl až doposud předmětem posuzování. Zahrnutí norem sekundárního mezinárodního práva má rovněž i jiné praktické opodstatnění. Jak bylo v části zabývající se odpovědností nevládních ozbrojených skupin za porušení MHP nastíněno, dosud neexistuje skutečně účinný mechanismus postihu takovýchto skupin jakožto samostatných subjektů MHP. Jediným praktickým způsobem postihu protiprávního zapojování dětí do ozbrojených konfliktů tak je individuální aplikace norem mezinárodního práva trestního. Část je rovněž klíčová ke zodpovězení jedné z výzkumných otázek práce.

Odůvodnění jednotlivých rozhodnutí budou navazovat přímo na problémy dosud nastíněné, a tudíž poskytnou judikatorní náhled na některé dříve prezentované závěry. Skrze rešerši rozhodnutí je možné také účinně sledovat mezinárodnětrestní rámec problematiky zapojování dětských vojáků. Jde především o aplikaci čl. 8 odst. 2 písm. e) bodu vii Římského statutu. Jednou z podstatných funkcí rozhodovací praxe v dané problematice je právně závazný výklad pojmů, které mohou činit navzdory výkladu komentářové literatury aplikační problémy.

⁹¹ LINDERFALK, Ulf. State Responsibility and the Primary-Secondary Rules Terminology – The Role of Language for an Understanding of the International Legal System. *Nordic Journal of International Law*, 2009, No. 78 s. 53—72, s. 55

4.1 No.SCSL-04-14-T (Prosecutor v. Moinina Fofana, Allieu Kodewa)

Případ byl řešen před SCSL v roce 2007. Moinina Fofana a Allieu Kodewa měli spáchat dle obžaloby dohromady 8 válečných zločinů, mezi nimiž figurovalo také zapojení osob mladších 15 let do ozbrojeného konfliktu.⁹² Toto rozhodnutí je z pohledu právní úpravy ochrany dětí před zapojením do ozbrojených konfliktů důležité svým výkladem právní úpravy smluvního a obyčejového MHP a poté výkladem pojmů zapojení, rekrutace a užití.

Právní základ obvinění vztahujících se k dětským vojákům, na které SCSL nahlížel z pohledu již proběhlých řízení před tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu, vešel v účinnost 16. ledna 2002. Jednalo se o Statut SCSL. Obhajoba tudíž na základě argumentu *nullum crimen sine lege* odmítala obvinění z trestného činu zapojování dětí mladších 15 let do ozbrojeného konfliktu, poněvadž k jeho spáchání mělo dojít před účinností právní úpravy, na jejímž základě byli souzeni. Zároveň popírala existenci takového zákazu v obyčejovém MHP. Soud a obžaloba, v této věci odkazují na příslušná ustanovení I. a II. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám, především pak na čl. 77 odst. 2 I. Dodatkového protokolu. Uvádí, že úprava zákazu zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, přestože nebyla v době spáchání tohoto válečného zločinu účinná ve smyslu čl. 4 písm. c) Statutu SCSL, vyplývá explicitně z úpravy Ženevských úmluv a jejich Dodatkových protokolů. Zásada specifičnosti a legality jsou tedy v tomto případě dodrženy. Z výše uvedeného vyplývá, že navzdory absenci právního základu Statutu SCSL je v těchto případech stále jednání protiprávní, a to s odkazem na primární normy mezinárodního práva, konkrétně předpisy Ženevského práva.

Pro účely práce je podstatná také výkladová stránka odůvodnění. Soud se zaměřil na specifikaci pojmů. V právní argumentaci obhajoby se setkáme pouze s pojmem rekrutace. Jak čl. 4 písm. c) statutu SCSL, tak úprava Ženevských úmluv ovšem používají daleko širší škálu způsobů zapojení. Jde o pojmy odvod, nábor a užití v přímé účasti na nepřátelských akcích. Všechny tyto pojmy užívá Ženevské právo na místě ochrany dětí mladších 15 let před zapojením do ozbrojeného konfliktu jakožto způsoby rekrutace. K tomuto rozdělení rozlišuje také dobrovolnou a nedobrovolnou účast dětí. To dle SCSL vyplývá také z komentáře k čl. 4 odst. 3 písm. c) II. Dodatkového protokolu. Na tomto místě uvádí: „*Princip zákazu rekrutace se týká rovněž akceptace dobrovolného zapojení. Nejen že dítě nemůže být rekrutováno nebo akceptováno jeho dobrovolné zapojení, nemůže mu být také umožněno zapojit se přímo do*

⁹² Speciální soudní tribunál pro Sierra Leone: Rozhodnutí speciálního soudního tribunálu pro Sierra Leone ze dne 2. srpna 2007, *Prosecutor v. Moinina Fofana a Allieu Kodewa*, sp.zn. SCSL-04-14-T

nepřátelských akcí.“ Je poměrně zjevné, že zapojení do ozbrojeného konfliktu může být jak dobrovolné tak nedobrovolné. Komentář dále posuzuje pojem odvod jakožto nedobrovolnou formu zapojení. Dle názoru soudu je rozlišování mezi oběma druhy zapojení bezpředmětnou otázkou. Rozlišování zapojení ať již na základě svobodné vůle dítěte či nuceného odvodu není podstatné pro naplnění smyslu a účelu právní úpravy. Adresáty zákazu rekrutace dětí mladších 15 ti let do ozbrojených sil a s ním souvisejícího zákaz přímé účasti dětí mladších 15 ti let na ozbrojeném konfliktu jsou osoby zodpovědné za jejich přijetí. Vůle dítěte tak na uplatnění tohoto zákazu nemá žádný vliv.

Soud se poté zaměřil na pojem přímé užití dítěte na nepřátelských akcích. Komentář k Římskému statutu mimo jiné na tomto místě uvádí následující: *„Slova užití a účast byly v daném znění přijaty za účelem pokrýt jak přímou účast v boji, tak aktivity spojené s vedením boje. Mezi tyto patří průzkum, výzvědné operace, sabotáž, užití dětí jako návnady a doručování mezi opěrnými body.“* Při porovnání s výše zmiňovaným komentářem k ustanovení II. Dodatkového protokolu je jasné, že pojem přímé užití v ozbrojeném konfliktu rovněž směřuje na účast dětí při všech činnostech spojených vojenskými operacemi.⁹³

4.2 ICC-01/04-01/06 (Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo)

Rozsudek do značné míry navazuje na předchozí rozhodnutí SCSL v případě Prosecutor v. Kodewa a v mnoha bodech na něj přímo odkazuje. Věc se rovněž týká porušení zákazu rekrutace dětí mladších 15 let do ozbrojených složek. Právním základem byl čl. 8 odst. 2 písm. e) bodu vii Římského statutu. Ačkoli jde tedy o jinou právní úpravu než v předešlém rozhodnutí, soud konstatoval, že účel i znění obou právních předpisů jsou totožné, a tudíž lze pro účely případu vycházet i z z právního názoru SCSL.

Soud rozšířil výklad SCSL v oblasti pojmu rekrutace. Uvádí, že odvod a nábor jsou formy pojmu rekrutace. Vyjadřují začlenění chlapce či dívky mladších 15 let do ozbrojené skupiny. V případě odvodu jde o nedobrovolné začlenění, zatímco v případě pojmu nábor jde o dobrovolné začlenění. Právní úprava Římského statutu se i přes užívání těchto dvou pojmů, namísto Ženevským právem používaného pojmu rekrutace, neliší ve smyslu úpravy, a tudíž je pouze konkretizujícím přenesením již existující úpravy do prostředí mezinárodního práva

⁹³ Speciální soudní tribunál pro Sierra Leone: Rozhodnutí speciálního soudního tribunálu pro Sierra Leone ze dne 2. srpna 2007, *Prosecutor v. Moinina Fofana...*, s. 57—61

trestního. Znění předmětného ustanovení Římského statutu také vyjadřuje možnost spáchání trestného činu užití dítěte v přímé účasti na nepřátelských akcích. Oddělení je záměrné. Smyslem normy je kriminalizace již samotného aktu rekrutace bez závislosti na druhu činnosti, který bude později dítě v ozbrojené skupině vykonávat. Soud se ztotožnil se závěry SCSL ve věci významu rozdělení na dobrovolné a nucené zapojení. Dle několika soudních znalců v oblasti psychologie dítěte nemůže dát dítě do 15 let věku informovaný souhlas s náborem do ozbrojené skupiny. Důvod nespočívá pouze v omezené rozumové a volní vyspělosti jedince, nýbrž také v okolnostech, které povětšinou provázejí rozhodnutí dítěte. Mnoho dětí, především sirotků, zvolí zapojení do ozbrojené skupiny jako jedinou možnost pro přežití. Je jisté, že drtivá většina dobrovolných zapojení pramení ze silného hnutí myslí vlivem vnější události. I z tohoto důvodu není rozdíl mezi dobrovolným a nedobrovolným zapojením relevantní. V obou případech je faktická odpovědnost pouze na straně ozbrojené skupiny.

Je důležité poznamenat fakt, že pojem přímé užití dětí na nepřátelských akcích v sobě nemusí nutně zahrnovat předchozí akt rekrutace. Jde o zcela nezávislé pojmy. Úprava čl. 8 odst. 2 písm. e) bodu vii Římského statutu záměrně používá slovo „nebo“ pro vyjádření vzájemné nezávislosti. Vhodným příkladem je užití dětí jako „návnad“ pro zbraňové systémy nepřítele, popřípadě jako prostředku k vytvoření průchodů v minových polích. I v situaci, kdy jsou děti mladší 15 let poslány bez aktivního zapojení k zjištění možností či pozice nepřítele jedná se o přímé užití dítěte v ozbrojeném konfliktu. Čin tím spadá do rozsahu příslušného ustanovení čl. 8.⁹⁴

4.3 ICC-01/04-02/06 (Prosecutor v. Bosco Ntaganda)

Rozhodnutí Ntaganda je určitým završením dvou předchozích případů. Jednalo se o další trestněprávní řízení ve věci upravené čl. 8 odst. 2 písm. e) bodem vii Římského statutu. Případ se odehrál v Demokratické republice Kongo. Vzhledem k účelu tématu práce se v tomto rozhodnutí jeví jako podstatná část zabývající se rozdělením jednotlivých forem zločinu obsaženého ve zmiňovaném čl. 8.⁹⁵

⁹⁴ Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 14. března 2012, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, sp.zn. ICC-01/04-01/06, s. 261—287

⁹⁵ Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 7. listopadu 2018, *Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, sp.zn. ICC-01/04-02/06

Předmětem rozdělení se v odůvodnění ICC staly opět pojmy odvod, nábor a užití dítěte v přímé účasti na nepřátelských akcích. Rozsudek v určitém smyslu popírá tezi obsaženou v odůvodněních dvou předchozích případů. Jde o názor, že rozdíl mezi nuceným odvodem a dobrovolným nábořem není z právního hlediska podstatný. Soud v odůvodnění považuje dobrovolný nábor za základní skutkovou podstatu čl. 8 odst. 2 písm. e bodu vii, přičemž nucený odvod považuje za speciální formu spáchání daného válečného zločinu. Užití dítěte v přímé účasti na nepřátelských akcích pak považuje za samostatný trestný čin pojmově nezávislý na zbytku předmětného ustanovení. Odůvodnění takového postupu soud založil na posouzení prvků těchto zločinů. Dle názoru soudu je prvek zločinu materiálně odlišný od druhého, vyžaduje-li prokázání nových faktů. Optikou tohoto přístupu se jeví jako jasná materiální odlišnost pojmu užití od pojmů nábor a odvod. Užití dítěte v přímé účasti na ozbrojeném konfliktu není závislé na jeho předchozím formálním zapojení do ozbrojené složky. Prvky pojmů nábor a odvod se liší v jednání pachatele. Oba tyto pojmy jsou formami rekrutace. Odvod jakožto forma nuceného zapojení vyžaduje aktivní jednání pachatele ve smyslu přinucení dítěte k aktivní službě u ozbrojené složky. Přinucení musí být posuzováno ve vztahu ke všem okolnostem případu, přičemž musí být vzato v potaz, zda užití síly nebo psychologického nátlaku dosahovalo takového stupně, že nenechávalo dítěti prostor pro projev svobodné vůle. Na druhou stranu nábor spočívá v pasivní účasti pachatele na zločinu. Zjišťovanými prvky zde budou informovanost pachatele o okolnosti věku zájemce o službu v ozbrojené složce a objektivní zjistitelnost těchto informací v konkrétním případě. Lze tedy říci, že odvod je určitou zvláštní skutkovou podstatou vykazující ve všeobecnosti vyšší závažnost než pasivní přijetí za projevení lhostejnosti k věku uchazeče.⁹⁶

V předmětném rozhodnutí je podrobně rozebrán pojem užití dítěte v přímé účasti na nepřátelských akcích. Z pohledu edukativního stojí za zmínku obzvláště část týkající se vztahu statutu dětského vojáka a daného pojmu. V první části práce bylo nastíněno, že dětské vojáci mohou být v závislosti na konkrétní situaci klasifikováni buďto jako kombatanti, nebo jako civilní osoby. Z výkladu pojmu užití v přímé účasti na nepřátelských akcích tak, jak byl dosud popsán, by mohlo vyplývat, že směřuje pouze na děti klasifikované jako kombatanti. Dle názoru soudu tomu tak není. Jak zde bylo dříve nastíněno, přímá účast na nepřátelských akcích nezahrnuje výhradně účast na bojových operacích, nýbrž účast na všech aktivitách spojených s těmito operacemi. Tyto aktivity mohou zahrnovat úkoly, při jejichž plnění nelze

⁹⁶ Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 7. listopadu 2018, *Prosecutor v. Bosco Ntaganda...*, s.28—34

považovat dětské vojáky za legitimní cíle v boji. Příkladem budiž zajišťování proviantu, strážní činnost u důležitých objektů či předávání zpráv mezi opěrnými body. Z výše zmíněného vyplývá, že pojem užití v přímé účasti na nepřátelských akcích ve smyslu čl. 8 odst. 2 písm. e) bodu vii Římského statutu a Ženevského práva nelze zaměňovat s výkladem stejného pojmu obsaženého v doporučení ICRC, jelikož v případě Ženevského práva a sekundární normotvorby se jedná o pojem vyjadřující okruh chráněných osob, zatímco doporučení výkladu dle ICRC slouží k odlišení kombatantů a civilních osob v boji.⁹⁷

4.4 IT-94-1-A (Prosecutor v. Duško Tadić)

Jednou z dosud rozebíraných otázek byla mezinárodně trestní odpovědnost za zapojení dětí mladších 15 let do ozbrojeného konfliktu. Konkrétně byla předmětem rozboru odpovědnost nevládních ozbrojených skupin a individuální odpovědnost osob v rámci těchto skupin. Nebyla však dosud řešena odpovědnost státu za jednání takovýchto jednotlivců a organizovaných skupin. *Ratio* tohoto rozhodnutí tematicky navazuje na část práce, která se zabývala právě mezinárodní odpovědností. Otázka tedy zní, zda může za válečné zločiny, spáchané jednotlivci či ozbrojenými skupinami, odpovídat stát.

Soud v daném případě posuzoval otázku na základě testu „Nicaragua“ vyvozeného ICC. V případě Nicaragua se jednalo o odpovědnost Spojených států amerických za porušení mezinárodního práva skrze organizování, financování, výcvik, materiální podporu a plánování útoků místních gerilových skupin známých jako Contras.⁹⁸ V souvislosti s tímto případem je vhodné zmínit fakt, že jednotky Contras taktéž užívaly dětských vojáků.⁹⁹ Soud v případě Tadić upozornil na problémy, které převedení odpovědnosti za činy jednotlivců na stát provázejí.

Jde především o povahu zapojení státu do vnitrostátního konfliktu a způsob jeho odpovědnosti. Soud v tomto případě uvádí 2 možnosti náhledu na situaci. První předpokládá přičtení odpovědnosti za jednání jednotlivce státu. V této situaci se jednotlivec nepovažuje za představitele státu, a tudíž model generuje mezinárodní odpovědnost státu. V druhém

⁹⁷ Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 7. listopadu 2018, *Prosecutor v. Bosco Ntaganda...*, s.54—57

⁹⁸ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15. července 1999, *Prosecutor v. Duško Tadić*, sp.zn. IT-91-1-A, s. 44

⁹⁹ GATES, Scott, REICH, Simon. *Think again: Child Soldiers* [online]. Npr.org, 27. května 2007 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=104610801>.

náhledu jde o činy jednotlivce, který vystupuje za stát. Čin se tak považuje za jednání státu a situace mění povahu konfliktu samotného, kdy se z vnitrostátního stává mezinárodním ozbrojeným konfliktem. Oba modely jsou obsahem testů vzniklých v případě Nicaragua. Situaci, kdy jednotlivec vystupuje jako představitel státu, zjišťuje „test jednatelství“ (agency test). Naproti tomu situaci, kdy stát odpovídá za jednání nezávislého instruovaného subjektu, zjišťuje „test účinné kontroly“ (effective control test). V obou případech však není problémem primárně rozlišení mezi odpovědností jednotlivce a státu, nýbrž kritéria, podle kterých lze jednání jednotlivce státu přičítat. S přihlédnutím k těmto testům je jasné, že pro účely vnitrostátních ozbrojených konfliktů bude klíčovým test účinné kontroly. Osoby spojené s odpovědností státu lze rozdělit do tří kategorií. Nespornými jsou osoby se statutem příslušníka vlády či armády daného státu. V takovém případě se jednání posoudí jako jednání státu skrze své orgány. Zbylými dvěma kategoriemi jsou osoby, které nejsou formálně orgány či osobami zastupujícími stát. Zaprvé se jedná o osoby bez dané státní příslušnosti (v případě Nicaragua bez občanství Spojených států), které jsou placeny a přímo instruovány k jednání daným státem. Soud shledal jejich jednání jako přičitatelné státu, a tudíž zakládající mezinárodní odpovědnost podle příslušných právních norem. Druhou skupinou jsou osoby, jejichž jednání zakládá odpovědnost státu na základě testu účinné kontroly. Lze tedy říci, že test účinné kontroly je vytvořen speciálně pro situace, kdy nelze jednání jednotlivce či skupiny přičítat státu na základě statusové otázky, nicméně zde stále existuje úzká spojitost. Mezinárodní soudní tribunál se v testu účinné kontroly shodl na dvou základních požadavcích. Prvním je přímá finanční podpora jednotlivci nebo skupině, jejíž jednání má být státu přičteno. Druhým je jasnost a přímost instrukcí k jednání ze strany státu. V článku 8 návrhu ve věci státní odpovědnosti přijatého v prvním čtení Komise OSN pro mezinárodní právo bylo ustanoveno, že je-li důkaz o jednání subjektu, který není státním orgánem, jménem tohoto státu, je takové jednání státu přičitatelné. Účelem tohoto ustanovení je zabránit státům uniknout mezinárodní odpovědnosti prostřednictvím nezávislých jednotlivců, kteří budou jednat jako *de facto* státní pověřenci. Na tomto místě je rovněž nutné zaměřit se na specifikum přenesení odpovědnosti z organizované skupiny na stát. V případě jednotlivce je podstatné pouze spojení jeho jednání a příkazu státu, na jehož pokyn jednat má. V případě organizované ozbrojené skupiny vstupuje do modelu další vztah podřízenosti, a to mezi velením skupiny a podřízenými jednotlivci. Jednotlivci v takovýchto skupinách nejednají běžně z vlastní vůle, ale na základě rozkazů svého velícího důstojníka či jiné nadřízené osoby. V těchto případech postačuje k přičtení odpovědnosti státu všeobecná kontrola státu nad ozbrojenou skupinou a nikoli nad každým jednotlivcem v rámci této skupiny. Lze tedy říci, že standard kontroly státu

nad jednáním organizované skupiny je nižší, než je tomu u jednotlivce, kde je vyžadováno splnění testu účinné kontroly.

S výše popsaným přístupem se soud v posuzovaném případě neztotožnil. Dle jeho názoru není udržitelný rozdíl požadavků kontroly ze strany státu mezi jednotlivci a organizovanými skupinami. Požadavek všeobecné kontroly by se dle něj měl užít jak v případě jednotlivců, tak v případě organizovaných skupin. Jako jeden z argumentů uvádí také problém excesu z příkazu státu. Test účinné kontroly počítá s velmi úzkým prostorem pro jednání. Neřeší však situace, kdy se jednotlivec rozhodne konat odlišně od instrukcí státu a dopustí se excesu. V takové situaci se však nenaplní požadavky testu účinné kontroly, poněvadž ten vyžaduje naplnění specifického jednání, k němuž byl subjekt instruován státem. V případě všeobecné kontroly nad organizovanými skupinami je tento prostor mnohem širší, tudíž stát může nést odpovědnost i za jednání, které sám neinicioval.¹⁰⁰ Je nutné na tomto místě vyzdvihnout fakt, že postoj zaujatý soudem v případě Tadić se již na vědecké úrovni stal terčem kritiky. Například článek časopisu *International Review of the Red Cross*, jehož autorem je Djemila Carronová, se staví na stranu zcela opačného výkladu. S odkazem na potřebu vyššího standardu při posuzování odpovědnosti státu se přiklání k náhledu, dle kterého by mělo být užito testu účinné kontroly jak v případě jednotlivců, tak v případě ozbrojených skupin. Výklad je dle jejího názoru konformní také s návrhovými články k odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní jednání. Jedním z výkladových problémů je také otázka internacionalizace ozbrojených střetnutí za přímé podpory státu ozbrojené skupině.¹⁰¹

Z výše řečeného vyplývá skutečnost, a to navzdory konceptuálním problémům, že za jednání a případné porušení mezinárodního práva, mezi které patří také Ženevské právo a ustanovení zaměřená na ochranu dětských vojáků, může odpovídat za specifických okolností stát, který subjekt specifickým způsobem pověřil k takovému činu.

¹⁰⁰ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15. července 1999, *Prosecutor v. Duško Tadić* ..., s. 41—51

CARRON, Djemila. When is conflict international? Time for new control tests in IHL. *International Review of the Red Cross*, 2016, Vol. 98, No. 3, s. 1019—1041, s. 1022—1026

¹⁰¹ CARRON, Djemila. When is conflict international?..., s. 1022—1026

5. Závěry a zodpovězení výzkumných otázek

5.1.1

První otázka směřuje na normativní úpravu. Z dosavadních závěrů práce lze právní úpravu pro otázku ochrany dětských vojáků rozdělit do 3 základních kategorií. Normy MHP, tedy Ženevských úmluv, a především pak jejich Dodatkových protokolů společně s obyčejovými normami MHP. Dále pak úpravu Úmluvy o právech dítěte. Nakonec subsidiárně úpravu sekundární normotvorby mezinárodního práva trestního, tudíž Římský statut ICC a statuta speciálních soudních tribunálů. Je nutné poznamenat, že úprava čl. 38 Úmluvy o právech dítěte je totožná s úpravou Ženevského práva, konkrétně pak Dodatkových protokolů.¹⁰² Pro účely ochrany dětí zapojených do ozbrojených konfliktů lze tak vycházet v rámci primární normotvorby z norem Ženevského práva, k nimž je Úmluva o právech dítěte *lex specialis*, jelikož se zaměřuje konkrétně na problematiku ochrany dětí.

Vycházejí ze závěrů části druhé této práce, je možné zjistit, že normativní úprava v oblasti prevence rekrutace dětí do ozbrojených sil a skupin je jednoznačná. Je zakázána rekrutace osob mladších 15 let do jakékoliv ozbrojené složky, přičemž v případě osob do 18 let má být upřednostněna osoba starší. Z komentáře k ustanovení čl. 77 odst. 2 I. Dodatkového protokolu vyplývá všeobecná snaha potlačit praktiku rekrutace osob mladších 18 let a zajistit jejich ochranu před účinky válečných konfliktů, která se setkává s nevolí států přistoupit na bezpodmínečné požadavky v této oblasti. Výsledný text normy je tak určitým kompromisem mezi vůlí tvůrce právní úpravy a zavázané strany.¹⁰³ I přes tyto obtíže lze v oblasti přístupu mezinárodního společenství k otázce zapojování dětských vojáků konstatovat jednotný právní základ, ze kterého může následná praktická ochrana dětských vojáků vycházet.

¹⁰² Srov. např. čl. 38 odst. 3 CRC a čl. 77 odst. 2 I. Add. Prot.

¹⁰³ International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977 – *Commentary of 1987* ..., odst. 3183—3191

5.1.2

Problém právní úpravy dle mých závěrů nespočívá v jejím rozsahu a pokrytí aspektů daného problému, nýbrž v její následné aplikovatelnosti na subjekty, které jsou do tohoto porušení MHP zapleteny téměř výhradně. Jde o ozbrojené skupiny nevládního charakteru. Problematikou aplikovatelnosti MHP na tyto subjekty se zabývaly kapitoly druhé a třetí části práce. Největší problém představuje nedostatečné přizpůsobení současné úpravy MHP vývoji posledních desetiletí, kdy se drtivá většina ozbrojených konfliktů přesunula dovnitř státních útvarů, a tudíž do prostředí bojů mezi vládními ozbrojenými jednotkami a ozbrojenými skupinami. Konceptuální přístup úpravy MHP je zaměřen na aplikaci dané úpravy státními útvary, které jsou smluvní stranou mezinárodních smluv. Zároveň jsou státy vázány obyčejovými pravidly. V případě ozbrojených skupin je však aplikace jednotlivých pramenů MHP nejednoznačná. Vyloučena je aplikace obyčejových norem, které jsou závazné pouze pro státní útvary. Implementace norem MHP směřujících k ochraně dětských vojáků je značně nepraktická, především z důvodu problematické kontroly dodržování těchto opatření a absence vůle některých států k vytváření takové vnitrostátní úpravy. Největší naděje v dané oblasti skýtá článek 3 společný pro všechny Ženevské úmluvy. Na závaznost úpravy Ženevského práva pro nevládní ozbrojené skupiny založené na dikci společného článku 3 však dodnes existuje mnoho polemik. Problém představuje absence souhlasu většiny ozbrojených skupin s dodržováním Ženevského práva, přičemž ozbrojené skupiny se nemohou stát jejich smluvní stranou.¹⁰⁴ Určité východisko v této situaci poskytl ICTY v případě Tadić. Tento náhled předpokládal klasifikaci vnitrostátního konfliktu v závislosti na charakterizaci nevládní ozbrojené skupiny jakožto subjektu projevujícího vůli k dodržování norem MHP, tedy i Ženevského práva.¹⁰⁵ Otázkou zůstává, do jaké míry je tento přístup uspokojivý pro účely alespoň většinového podílu ozbrojených skupin. Předmětem výzkumu by měla být charakteristika ozbrojených skupin v ozbrojených konfliktech současného světa za kladení zvláštního důrazu na jejich ochotu dodržovat právní úpravu MHP.

Závěrem této výzkumné otázky tedy je, že ačkoli je materiálně úprava MHP v oblasti ochrany dětských vojáků dostatečná, nelze účinnost právní ochrany dětských vojáků označit bez dalšího jako uspokojivou.

¹⁰⁴ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární ...*, s. 34

¹⁰⁵ HEFFES, Ezequiel. *The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International ...*, s. 87—88

DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou ...*, s. 395

5.2

Tato otázka směřovala na tzv. sekundární normotvorbu mezinárodního práva veřejného. Je-li řeč o mezinárodním právu trestním v záležitosti ochrany dětských vojáků, jde konkrétně o čl. 8 odst. 2 písm. e) bod vii. Římského statutu ICC,¹⁰⁶ odpověď je poměrně jednoznačná. Judikatura mezinárodního práva trestního, jež byla předmětem zkoumání čtvrté části práce, dovodila v rámci skutkové podstaty zmiňovaného ustanovení řadu situací, které lze pod protiprávní zapojení dítěte do ozbrojeného konfliktu zařadit. Zároveň byl již na několika případech sjednocen výklad pojmů, které v sobě rekrutace a užití dětských vojáků skýtají.¹⁰⁷ Z těchto důvodů je možné považovat úpravu Římského statutu za uspokojivou.

5.3

Poslední výzkumná otázka v sobě zahrnuje z praktického hlediska materii celé problematiky. Úspěšné řešení problému zapojování dětských vojáků do vnitrostátních konfliktů spočívá v účinné kombinaci více faktorů. Zcela základním faktorem je prevence daného problému. Třetí část práce se mimo jiné zabývala předpisy „soft law“, konkrétně tedy Pařížskými zásadami, které v této oblasti poskytují poměrně komplexní náhled. Ačkoli bohužel nejde o závazný právní předpis, který by stanovoval povinnost států zajistit prostředky pro prevenci problému, lze je společně s doplňujícími Vancouverskými zásadami využít jako kvalitní podklad pro vybudování národních politik na potlačení zapojování dětských vojáků. Podstatnou roli hrají rovněž mezinárodní organizace, jmenovitě především ICRC a UNICEF. Jejich činnost v oblasti monitorování problému a humanitární pomoci v rizikových oblastech jednoznačně přispívá ke zmírnění dopadů této praktiky na děti po celém světě.

Kombinací těchto faktů s již popsanou jednoznačnou právní základnou lze dojít k závěru, že soudobá praxe jednoznačně nabízí uspokojivé způsoby řešení problému zapojování dětských vojáků. Problémy však působí jejich praktická aplikace v soudobém světě. Nevůle státních subjektů, praktické sociální, právní a ekonomické problémy jsou faktory, které ztěžují uskutečnění operačních plánů na minimalizaci problému, jenž byl

¹⁰⁶ Úprava statutu speciálního soudního tribunálu pro Sierra Leone skutkovou podstatu předmětného ustanovení doslovně přebírá (srov. čl.4 písm. c) SCSL)

¹⁰⁷ Srov. No.SCSL-04-14-T str. 60

předmětem této práce. Výše uvedenému závěru rovněž odpovídají statistiky uvedené v části třetí.

Odpověď na tuto výzkumnou otázku tedy zní ano, pokud se jedná o samotné poskytnutí možností řešení problému, nicméně ne, pokud se jedná o jejich praktickou aplikaci v současnosti.

6. Seznam použitých zdrojů

Monografie

FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: Ministerstvo obrany — Agentura vojenských informací a služeb, 2007, 230 s.

CULLEN, Anthony. *The Concept of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 212 s.

SASSÒLI, Marco a kol. *How does law protect in war – Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*. 3. vydání. Geneve: International Committee of The Red Cross, 2020, 400 s.

DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, 448 s.

HEFFES, Ezequiel a kol. *International Humanitarian Law and Non-State Actors*. Hague: Asser Press, 2020, 427 s.

ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, 536 s.

LACINOVÁ, Lenka a kol. *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 155 s.

MCBRIDE, Julie. *The War Crime of Child Recruitment*. Hague: Asser Press, 2014, 214 s.

ÖZERDEM, Alpaslan, PODDER, Sukanya. *Child Soldiers: From Recruitment to Reintegration*. Palgrave Macmillan, 2011, 323 s.

Články v odborných časopisech

HEFFES, Ezequiel. The Responsibility of armed opposition groups for Violations of International Humanitarian Law: Challenging the State-Centric System of International Law. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2013, No. 4, s. 81—107

BRADLEY, Samantha. What if Goliath Killed David? The Coalition to Counter ISIS and the Status and Responsibility of ISIS' Child Soldiers. *American University International Law Review*, 2018, Vol. 33, Art. 5, s. 595—596

GROVER, Sonja. 'Child Soldiers' as 'Non-Combatants': The Inapplicability of the Refugee Convention Exclusion Clause. *The International Journal of Human Rights*, 2008, Vol. 12, No. 1, s. 53—65

BOSCH, Shannon. Targeting and prosecuting 'under-aged' child soldiers in international armed conflicts, in light of the international humanitarian law prohibition against civilian direct participation in hostilities. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2012, Vol. 45, No. 3, s. 324—364

MANN, Howard. International Law and the Child Soldier. *The International and Comparative Law Quarterly*, 1987, roč. 36, č. 1, s. 32—57

KLEFFNER, Jann K. The applicability of international humanitarian law to organized armed groups. *International Review of the Red Cross*, 2011, Vol. 93, No. 882 s. 443—461

KOVRT, Brandon A. a kol. Recruitment of Child Soldiers in Nepal: Mental Health Status and Risk Factors for Voluntary Participation of Youth in Armed Groups. *Journal of Peace Psychology*, 2016, Vol. 22, No. 3, s. 208-216

LAFAYETTE, Erin. The Prosecution of Child Soldiers: Balancing Accountability with Justice. *Syracuse Law Review*, 2013, Vol. 63, No. 2, s. 297—324

RAKISITS, Claude. Child Soldiers in the East of the Democratic Republic of the Congo. *Refugee Survey Quarterly*, 2009, Vol. 27, No. 4, s. 109—122

LINDERFALK, Ulf. State Responsibility and the Primary-Secondary Rules Terminology – The Role of Language for an Understanding of the International Legal System. *Nordic Journal of International Law*, 2009, No. 78, s. 53—727

CARRON, Djemila. When is conflict international? Time for new control tests in IHL. *International Review of the Red Cross*, 2016, Vol. 98, No. 3, s. 1019—1041

Internetové stránky

United Nations Children's Fund. *Children recruited by armed forces* [online]. Unicef.org, 8.května 2020 [cit. 15. října 2021]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/protection/children-recruited-by-armed-forces>.

How is the Term „Armed Conflict“ Defined in International Humanitarian Law? [online]. ICRC.org, Říjen 2008 [cit. 21. října 2020]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.

International Committee of the Red Cross. *Customary IHL Rule 3. Definition of Combatants* [online]. ICRC.org, [cit. 16.října 2021]. Dostupné z: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule3.

International Committee of the Red Cross. *Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907*. [online]. ICRC.org, [cit. 16. října 2021]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=144930FB7D15DBF6C12563CD00516582>.

International Committee of the Red Cross. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 – Commentary of 1987* [online]. ICRC.org [cit. 16. října 2021], odst. 1663, Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=0CDB7170225811A0C12563CD00433725>.

International Committee of the Red Cross. *Customary IHL Rule 5. Definition of Civilians* [online]. ICRC.org, [cit. 16.října 2021]. Dostupné z: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule5.

United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups* [online]. UNICEF.org, Únor 2020 [cit 17. října 2021], s. 7. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/465198442.html>.

International Committee of the Red Cross. *Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949. – Commentary of 2020* [online]. ICRC.org [cit. 18. října 2021], odst. 386-387. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=31FCB9705FF00261C1258585002FB096>.

GHANDI, M. *Common Article 3 Of Geneva Conventions, 1949 In The Era Of International Criminal Tribunals* [online]. WORLDLII.org, 2001 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/11.html>.

MCLEOD, Saul. *Piaget's Theory of Moral Development*. [online]. Simplypsychology.org, 2015 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/piaget-moral.html>.

Wikipedia. *Child Soldiers international* [online]. Wikipedia.org, 3. září 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Child_Soldiers_International.

Wikipedia. *War Child (charity)* [online]. Wikipedia.org, 8. září 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/War_Child_\(charity\)](https://en.wikipedia.org/wiki/War_Child_(charity)).

United Nations Children's Fund. *Six grave violations against children in times of war* [online]. Unicef.org, 26. srpna 2021 [cit. 15. října 2021]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/stories/children-under-attack-six-grave-violations-against-children-times-war>.

Wikipedia. *UNICEF* [online]. Wikipedia.org, 15. října 2021 [cit 16. října 2021]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/UNICEF>.

Nuhanovic Foundation. *1997 Cape Town Principles and Best Practices* [online]. Nuhanovicfoundation.org, 2021 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <http://www.nuhanovicfoundation.org/en/legal-instruments/cape-town-principles-and-best-practices/>.

GATES, Scott, REICH, Simon. *Think again: Child Soldiers* [online]. Npr.org, 27. května 2007 [cit 18. října 2021]. Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=104610801>.

Dokumenty publikované na internetu

United Nations General Assembly Security Council. *Children and armed conflict - 6. may 2021 report of the Secretary-General* [online]. Secretary-General United Nations Security Council, 2021. Dostupné

z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2021/437&Lang=E&Area=UNDOC.

International Committee of the Red Cross. *Interpretive guidance on the notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law* [online]. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2009, s. 11-12. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>.

ROSEN, David M. *Child Soldiers in Historical and Comparative Perspective: Creating a Space for Data-Driven Analysis* [online] Lexington: Washington & Lee University, 2019. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3315722>.

United Nations General Assembly. *Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict* [online]. United Nations General Assembly, 1974. Dostupné z: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.19_declaration%20protection%20women%20armed%20conflict.pdf.

United Nations Security Council. *Security Council resolution 1612 (2005) [on children in armed conflict]RES 1612* [online]. United Nations Security Council, 2005. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/43f308d6c.html>.

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2018. Dostupné z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2018/465&Lang=E&Area=UNDOC.

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2019. Dostupné z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2019/509&Lang=E&Area=UNDOC.

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2020. Dostupné

z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2020/525&Lang=E&Area=UNDOC

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict in Afghanistan – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2015. Dostupné

z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2015/336&Lang=E&Area=UNDOC

United Nations Security Council. *Children in Armed Conflict in Afghanistan – Report of the Secretary General* [online]. United Nations Security Council, 2019. Dostupné

z:

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2019/727&Lang=E&Area=UNDOC

University of Oxford. *Understanding and Addressing the Phenomenon of 'Child Soldiers': The Gap between the Global Humanitarian Discourse and the Local Understandings and Experiences of Young People's Military Recruitment* [online]. Oxford: Refugee Studies Centre, 2009. Dostupné z: <https://reliefweb.int/report/world/understanding-and-addressing-phenomenon-child-soldiers-gap-between-global-humanitarian>.

United Nations Children's Fund. *The Paris Principles. Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups* [online]. United Nations Children's Fund, 2007. Dostupné z: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=465198442&skip=0&query=Paris%20Principles>.

Global Affairs Canada. *Vancouver Principles on peacekeeping and the prevention of the recruitment and use of child soldiers* [online]. Ottawa: Global Affairs Canada, 2017. Dostupné z: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_developpement-enjeux_developpement/human_rights-droits_homme/principles-vancouver-principes-pledge-engageons.aspx?lang=eng.

Minister of National Defence of Canada. *Implementation guidance for the Vancouver Principles* [online]. Minister of National Defence of Canada, 2019. Dostupné z: <https://www.canada.ca/content/dam/dnd-mdn/documents/reports/2019/igvp-20190614.pdf>.

DE BECO, G, MURRAY R. *An evaluation of the Paris Principles. In A Commentary on the Paris Principles on National Human Rights Institutions* [online]. Oxford University Press, 2014. Dostupné z: doi:10.1017/CBO9781139565325.014

Články dostupné v elektronické podobě

CRAWFORD, Emily. The Customary International Law Applicable in Non-International Armed Conflicts *Australian International Law Journal* [online], 2008, Vol. 15, s. 29—54 [cit. 15 října 2021]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1810171.

Právní předpisy

Aktuální znění: sdělení č. 84/2009 Sb. m.s. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního soudního dvora

Aktuální znění: sdělení č. 104/1991 Sb. m.s. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Aktuální znění: sdělení č. 168/1991 Sb. m.s. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. června 1977

Aktuální znění: vyhláška č. 65/1954 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války

Aktuální znění: sdělení č. 45/2003 Sb. m.s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů

Soudní rozhodnutí

Speciální soudní tribunál pro Sierra Leone: Rozhodnutí speciálního soudního tribunálu pro Sierra Leone ze dne 2. srpna 2007, *Prosecutor v. Moinina Fofana a Allieu Kodewa*, sp.zn. SCSL-04-14-T

Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 14. března 2012, *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, sp.zn. ICC-01/04-01/06

Mezinárodní trestní tribunál: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu ze dne 7. listopadu 2018, *Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, sp.zn. ICC-01/04-02/06

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii: Rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15. července 1999, *Prosecutor v. Duško Tadić*, sp.zn. IT-91-1-A

Martin Kukuczka: Zapojování dětských vojáků do vnitrostátních ozbrojených konfliktů

Abstrakt

Diplomová práce řeší na teoretické a praktické úrovni dopady zapojování dětských vojáků do vnitrostátních konfliktů. Cílem práce je co nejširší výzkum daného tématu a shrnutí doposud zkoumaných aspektů, to vše v jednom dokumentu. Konkrétním cílem je pak vyhodnocení závažnosti situace, kvality a účinnosti právní úpravy a možností řešení případných problémů. Práce je rozdělena do jedné části čistě právně-teoretické a dvou částí praktických. Praktickými tématy je vyhodnocování aspektů problému zapojování dětských vojáků mimo právní vědu a analýza soudní praxe, především v oblasti sekundární normotvorby mezinárodního práva. Východiskem práce je zhodnocení jednotlivých aspektů tématu, což zahrnuje rozsah právní úpravy, její praktickou aplikovatelnost a rozlišení nedostatků v soudobé praxi.

Martin Kukuczka: Engagement of child soldiers in the domestic armed conflicts

Abstract

Diploma thesis is focused on theoretical and practical aspects of child soldiers engagement in domestic armed conflicts. Main objective of the thesis is wide research of the topic and resume of aspects which have been studied so far, all in one document. Specific objective is evaluation of severity of the situation, law regulation quality and efficiency and the possible problem-solving options. Thesis is divided to the theoretical law part and two practical parts. Practical topics are evaluation of the problem aspects outside of the legal science and judicial practice analysis, which is focused on the secondary rules of international law. Intended outcome is evaluation of all abovementioned aspects which includes scope and practical applicability of the law regulation and recognition of the shortcomings of the contemporary practice.

Seznam klíčových slov

ius in bello, organizovaná ozbrojená skupina, Ženevské úmluvy, Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám, Římský statut, Úmluva o právech dítěte, kombatant, nekombatant, civilní osoba, přímá účast na nepřátelských akcích, soft law, Kapské zásady, Pařížské zásady, Vancouverské zásady, odpovědnost, Afghánistán, ochrana, Kodewa, Lubanga, Ntaganda, Tadić, test nicaragua

ius in bello, organized armed group, Geneva conventions, Additional Protocols to the Geneva Conventions, Rome statute, Convention on the Rights of the Child, combatant, non-combatant, civil person, direct participation in hostilities, soft law, Cape Town principles, Paris principles, Vancouver principles, responsibility, Afghanistan, protection, Kodewa, Lubanga, Ntaganda, Tadić, nicaragua test